

Nimilain uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

Nimilain uudistaminen

Lausuntotiivistelmä

ISSN 1798-7105 verkkojulkaisu

ISBN 978-952-259-519-5 verkkojulkaisu

Helsinki 2016

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Oikeusministeriö Lainvalmistelusasto	Julkaisu-aika 13.6.2016
Tekijä(t)	Lainsäädäntöneuvos Salla Silvola, Ylitarkastaja Joanna Grandell	
Julkaisun nimi	Nimilain uudistaminen Lausuntotiivistelmä	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 26/2016	
Julkaisun teema	Mietintöjä ja lausuntoja	
Tiivistelmä	<p>Nimilain uudistamistarpeita käsittelevästä arviomuistiosta saatiin lausunnot yhteensä 32 viranomaiselta ja yhteisöltä. Kaikki lausunnonantajat pitivät nimilain uudistamista tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Lausunnonantajat ovat pääosin tyytyväisiä arviomuistion keskeisiin ehdotuksiin.</p> <p>Etunimen hyväksyttävyyteen liittyvät ehdottomat esteet, kuten nimen sopimattomuuden ja ilmeisen haitan kiellot, nähdään edelleen tarkoituksenmukaisina. Niin ikään laajaa kannatusta saa ehdottomien esteiden täydentäminen siten, ettei ehdotettu nimi tai nimiyhdistelmä saa olla lapsen edun vastainen. Etunimien lukumäärä halutaan edelleen rajata enimmillään kolmeen.</p> <p>Lausunnonantajien mielipiteet jakautuvat sen suhteen, tulisiko etunimien sukupuolisidonnaisuuden edellytys edelleen säilyttää laissa. Useat lausunnonantajat kaipaavat myös selkeämpää sääntelyä siitä, mitä kotimaisella nimikäytännöllä etunimien osalta konkreettisesti tarkoitetaan.</p> <p>Ehdotus sallia kaksiosaisen sukunimien käyttö sekä aviopuolisilla että lapsilla tilanteissa, joissa aviopuolisilla tai vanhemmilla on eri sukunimi, saa usealta lausunnonantajalta varovaista kannatusta. Useat lausunnonantajat kuitenkin toteavat, että kaksiosaisen sukunimen käyttö ja periytyvyys tulisi harkita ja määritellä tarkasti.</p> <p>Lausunnonantajat suhtautuvat ristiriitaisesti siihen, pitäisikö sukunimisuojaa kaventaa kaikista yleisimpien sukunimien kohdalla. Moni lausunnonantaja kokee edelleen tärkeäksi suojella nimihistoriallista perimää ja sukuidentiteettiä.</p> <p>Lausunnonantajat ovat yksimielisiä siitä, että maistraattien toimivaltaa ratkaista nimihakemukset ilman nimilautakunnan lausuntoa tulisi laajentaa. Nimilautakunnan säilyttäminen erityisenä asiantuntijaelimenä saa kuitenkin edelleen laajaa kannatusta. Useassa lausunnossa nostettiin tärkeäksi lähtökohdaksi valtakunnallisesti yhteneväiset tulkinnat ja menettelytavat.</p>	
Asiasanat	etunimi, sukunimi, nimilautakunta, henkilöoikeus	
Asianumerot	OM 24/41/2015, OM09:00/2016	
	ISSN (verkkójulkaisu) 1798-7105	ISBN (verkkójulkaisu) 978-952-259-519-5
	Sivumäärä 50	Kieli suomi
		URN-tunnus http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-519-5
Julkaisujen myynti/ jakelu	www.oikeusministerio.fi	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Justitieministeriet Lagberedningsavdelning	Utgivningsdatum 13.6.2016
Författare	Lagstiftningsråd Salla Silvola, Överinspektör Joanna Grandell	
Publikationens namn	Revidering av namnlagen Remissammandrag	
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 26/2016	
Publikationens tema	Betänkanden och utlåtanden	
Referat	<p>Sammanlagt 32 myndigheter och sammanslutningar yttrade sig om bedömningspromemorian som gäller behovet att revidera namnlagen. Alla av remissinstanserna ansåg att det är motiverat och ändamålsenligt att revidera namnlagen. Remissinstanserna var i allmänhet nöjda med de centrala förslagen i promemorian.</p> <p>De absoluta hindren för godkännande av förnamn, såsom förbudet mot namn som är olämpliga eller vilkas användning kan medföra uppenbar olägenhet, ansågs fortfarande vara motiverade. Också förslaget om att komplettera de absoluta hindren med en bestämmelse om att namnet eller namnkombinationen inte får strida mot barnets bästa fick brett understöd. Antalet förnamn bör enligt remissinstanserna fortsättningsvis begränsas till högst tre förnamn.</p> <p>Remissinstanserna hade delade åsikter om huruvida kravet på förnamnets könsbundenhet bör bevaras i lagen. Flera av remissinstanserna efterlyste tydligare bestämmelser om vad man i praktiken avser med det inhemska namnskicket när det gäller förnamn.</p> <p>Många av remissinstanserna förhöll sig försiktigt positivt till förslaget om att tillåta dubbla efternamn såväl för makar och barn i situationer där makarna eller föräldrarna har olika efternamn. Flera av remissinstanserna konstaterade dock att frågan om på vilket sätt dubbla efternamn kan användas och går i arv bör övervägas och definieras noggrant.</p> <p>Remissinstanserna hade motstridiga åsikter om huruvida skyddet för efternamn borde inskränkas i fråga om de mest allmänna efternamnen. Många av remissinstanserna ansåg det vara viktigt att även i framtiden skydda den namnhistoriska traditionen och släktidentiteten.</p> <p>Remissinstanserna var eniga om att magistraternas behörighet att avgöra namnansökningar utan att inhämta utlåtande av nämnden för namnären den bör utvidgas. Bevarandet av nämnden för namnären som en särskild sakkunnigorgan understöddes dock i hög grad. I flera utlåtanden lyfte man fram att en viktig utgångspunkt för revideringen ska vara att möjliggöra en enhetlig tolkning av lagen och enhetliga förfaranden i hela landet.</p>	
Nyckelord	förnamn, släktnamn, nämnden för namnären den, personrätt	
Ärendenummer	OM 24/41/2015, OM09:00/2016	
	ISSN (webbpublikation) 1798-7105	ISBN (webbpublikation) 978-952-259-519-5
	Sidantal 50	Språk finska
	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-519-5	
Beställningar/ distribution	www.oikeusministerio.fi	

SISÄLLYS

JOHDANTO.....	8
1 Yhteenveto lausunnoista	9
2 Kannanotot asiakohdittain	11
2.1 Nimivelvoite	11
2.2 Etunimi	12
2.3 Lapsen sukunimen määräytyminen.....	22
2.4 Sukunimen muuttaminen avioliiton tai avioliiton purkautumisen perusteella	29
2.5 Sukunimen muuttaminen uudeksi sukunimeksi.....	31
2.6 Sukunimen menettäminen.....	40
2.7 Menettelytavat nimiasioissa.....	40
2.8 Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.....	47
2.9 Taloudelliset ja muut vaikutukset.....	47
LIITE	48

JOHDANTO

Oikeusministeriö teetti keväällä 2016 nimilain uudistamisesta lainsäädäntöneuvos Salla Silvolalla arviomuistion (oikeusministeriön Selvityksiä ja ohjeita -sarjan julkaisu 11/2016), joka valmistui 11.4.2016. Nimilain uudistamisella toteutetaan osaltaan pääministeri Juha Sipilän hallituksen sääntelyn sujuvoittamista koskevaa kärkihanketta.

Arviomuistion mukaan nimilain ajanmukaistaminen on tarpeen, koska lain säätämisen jälkeen väestörakenteessa ja väestön yksilöintiä koskevissa arvoituksissa on tapahtunut monia muutoksia, jotka on tarpeen ottaa huomioon nimilain sisällössä ja sen soveltamisessa.

Arviomuistiosta pyydettiin lausuntoja 23. toukokuuta 2016 mennessä. Oikeusministeriö vastaanotti yhteensä 32 lausuntoa. Tiivistelmän liitteessä on lueteltu lausunnon antaneet viranomaiset ja yhteisöt. Annetut lausunnot ovat luettavissa kokonaisuudessaan Valtioneuvoston hankerekisteristä <http://valtioneuvosto.fi/hankkeet> asiasanalla "nimilaki".

1 Yhteenveto lausunnoista

Nimilain uudistamistarpeita käsittelevästä arviomuistiosta saatiin lausunnot yhteensä 32 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lainsäädännön ajantasaistamiseksi arviomuistiossa ehdotetaan useita aineellisoikeudellisia ja menettelyllisiä muutoksia. Kaikki lausunnonantajat pitivät nimilain uudistamista tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Lausunnonantajat ovat pääosin tyytyväisiä arviomuistion keskeisiin ehdotuksiin.

Etunimen hyväksyttävyyteen liittyvät ehdottomat esteet, kuten nimen sopimattomuuden ja ilmeisen haitan kiellot, nähdään edelleen tarkoituksenmukaisina. Niin ikään laajaa kannatusta saa ehdottomien esteiden täydentäminen siten, ettei ehdotettu nimi tai nimiyhdistelmä saa olla lapsen edun vastainen. Etunimien lukumäärä halutaan edelleen rajata enimmillään kolmeen.

Etunimen lainmukaisuuden selvittämistä koskevia säännöksiä nimiviranomaisten ja kirkon toimijoiden välillä toivotaan täsmennettävän. Lisäksi ehdotetaan tarkennuksia siihen, missä ajassa nimi tulisi ilmoittaa merkittäväksi väestötietojärjestelmään ja mitä keinoja viranomaisella on nimivelvoitteen toteutumisen tehostamiseksi.

Useassa lausunnossa nimiviranomaisten tulkintakäytäntö etunimien suhteen todetaan tällä hetkellä varsin sallivaksi. Useat lausunnonantajat kaipaavat kuitenkin selkeämpää sääntelyä siitä, mitä kotimaisella nimikäytännöllä etunimien osalta konkreettisesti tarkoitetaan ja tämän kirjaamista lakiin.

Lausunnonantajien mielipiteet jakautuvat sen suhteen, tulisiko etunimien sukupuolisidonnaisuuden edellytys edelleen säilyttää laissa. Osa katsoo, että etunimien sukupuolisidonnaisuus kuuluu suomalaiseen etunimiperinteeseen eikä sukupuolisidonnaisuudesta ole ajankohtaista luopua. Osa pitää sukupuolirajauksia tarpeettomana ja yksilön itsemääräämisoikeutta rajoittavana. Lausunnoissa tarkastellaan myös mm. sukupuolineutraalien etunimien esiintyvyyttä sekä transsukupuolisten ja muunsukupuolisten henkilöiden oikeutta saada omaa sukupuoli-identiteettiään vastaava nimi.

Lähes kaikki lausunnonantajat pitivät arviomuistiossa ehdotettua nykyistä pääsääntöä perheen nimiyhteyden säilyttämisestä edelleen ajanmukaisena lähtökohtana. Osa lausunnonantajista toteaa kuitenkin, että lapsen sukunimeä koskevassa sääntelyssä olisi aiempaa paremmin huomioitava perhemuotojen moninaisuus ja perhemuotojen yhdenvertainen kohtelu.

Ehdotus sallia kaksiosaisen sukunimien käyttö sekä aviopuolisilla että lapsilla tilanteissa, joissa aviopuolisilla tai vanhemmilla on eri sukunimi, saa usealta lausunnonantajalta varovaista kannatusta. Useat lausunnonantajat kuitenkin toteavat, että kaksiosaisen sukunimen käyttö ja periytyvyys tulisi harkita ja määritellä tarkasti.

Asiaan kantaa ottaneista kaikki ovat sitä mieltä, että lapsen nimenmuutoksesta päättäminen tulisi säilyä huoltajilla tai huoltajalla. Yksimielisyys on myös siitä, että lapsen toistuvan nimen muuttamisen tulisi edelleen edellyttää raskaampaa viranomaiskäsitelyä. Yleisessä pohdinnassa esille nousee erityisesti lapsen aseman vahvistaminen ja lapsen osallisuuden merkitys.

Kaikki asiaan kantaa ottaneet kannattavat sukunimen muuttamista koskevasta haitta-arvioinnista luopumista. Sukunimen muuttamistarvetta ei tarvitsisi jatkossa erikseen perustella.

Lausunnonantajat suhtautuvat sen sijaan ristiriitaisesti siihen, pitäisikö sukunimisuojaa kaventaa kaikista yleisimpien sukunimien kohdalla. Moni lausunnonantaja kokee edelleen tärkeäksi suojella nimihistoriallista perimää ja sukuidentiteettiä. Yleisimpien sukunimien määritelmän raja jakaa myös mielipiteitä.

Korkeimman hallinto-oikeuden omaksumaan niin sanottuun viiden sukupolven sääntöön perustuvan tulkintakäytännön kirjaaminen lakiin saa laajaa kannatusta. Tulkintakäytännön mukaan esivanhempien käytössä ollut sukunimi voidaan hyväksyä hakijan uudeksi sukunimeksi, jos haettu nimi on ollut käytössä hakijan esivanhemmillä korkeintaan viidennessä polvessa hakijasta lukien.

Avoliittoperheiden jäsenten oikeus yhteiseen sukunimeen, jos avopuolisoilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi, saa samoin laajaa kannatusta. Myös oikeutta saada yhteinen sukunimi ilmoituksella rekisteröidyssä parisuhteessa kannatetaan laajasti.

Ehdotus, jonka mukaan nimilaista tulisi poistaa säännös lapsen sukunimen menettämisestä isyyden kumoamispäätöksen seurauksena, saa laajaa kannatusta. Lausunnonantajat puoltavat myös ehdotusta, jonka mukaan nimen tai tunnuksen haltijalla on edelleen oltava mahdollisuus nostaa sukunimen menetyksi julistamista koskeva kanne tuomioistuimessa.

Lähes kaikissa lausunnoissa korostetaan nimenmuutosmenettelyn sujuvoittamisen merkitystä. Ehdotus luopua kuuluttamismenettelystä Virallisessa lehdessä saa kannatusta kaikilta asiaan kantaa ottaneilta. Sekä pyrkimystä laajentaa nimiasioiden ratkaisemista ilmoitusmenettelyssä että pyrkimystä joustavoittaa maistraattien välisiä toimivaltasäännöksiä puolletaan.

Lausunnonantajat ovat yksimielisiä siitä, että maistraattien toimivaltaa ratkaista nimihakemukset ilman nimilautakunnan lausuntoa tulisi laajentaa. Nimilautakunnan säilyttäminen erityisenä asiantuntijaelimenä saa kuitenkin edelleen laajaa kannatusta. Lausunnonantajien mielipiteet jakautuvat sen suhteen, minkälaisissa nimiasioissa maistraateilla tulisi jatkossa olla oikeus tai velvollisuus pyytää lausuntoa. Useassa lausunnossa nostettiin tärkeäksi lähtökohdaksi valtakunnallisesti yhteneväiset tulkinnot ja menettelytavat.

2 Kannanotot asiakohdittain

2.1 Nimivelvoite

- 1. Nimijärjestelmä, johon kuuluu velvoite etu- ja sukunimen käyttöön, on edelleen ajanmukainen. Nimen lainmukaisuuden selvittämistä koskevia säännöksiä nimiviranomaisten ja kirkon toimijoiden välillä olisi kuitenkin tarpeen täsmentää.**

Nimilautakunnan mukaan suomalainen nimikäytäntö ja traditio ovat turvanneet tehokkaalla tavalla vastasyntyneen oikeuden saada etu- ja sukunimi. Vastaavanlaista traditiota ei ole syntynyt niissä tapauksissa, kun maahan on tullut turvapaikanhakija, eikä tällä aikuisella tai lapsella ole rekisteröityä etu- ja sukunimeä. Laissa tulisi ottaa kantaa siihen, missä ajassa tällaisen henkilön tulisi ilmoittaa etu- ja sukunimi väestötietojärjestelmään merkittävaksi ja mitä keinoja maistraatilla on käytettävänä tehostukseen nimivelvoitteen toteutumista.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ja Hämeen maistraatti toteavat, että nimen lainmukaisuuden selvittäminen kaipaa nykyisellään täsmennystä, jos lapsen tietojen rekisteröinti halutaan edelleen säilyttää seurakunnan tehtävänä. Käytännössä vanhemmat haluavat varmistaa lapsen nimen lainmukaisuuden ennen kastetilaisuutta, mutta saattavat kysyä sitä vain muutamia päiviä ennen kastetta. Seurakunta on saattanut tallentaa etunimen rekisteriin, vaikka maistraatti on kysyttäessä ilmoittanut, että nimi vaikuttaa kotimaisen nimikäytännön vastaiselta eikä sitä tulisi merkitä rekisteriin ennen sen lainmukaisuuden selvittämistä. Maistraatin on mahdoton puuttua tallennuksiin jälkikäteen.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ja Hämeen maistraatti ehdottavat lisäksi, että laissa olevaa määräaikaa lapsen nimen ilmoittamiselle olisi muutettava nykyisestä kahdesta kuukaudesta ainakin kolmeen. Uusi isyyslaki aiheuttaa sen, että nimeä ei välttämättä ehditä antaa nykyisin voimassa olevassa määräajassa.

Seta ry:n mukaan nimen ilmoittamisaikaa tulisi voida pidentää esimerkiksi puoleen vuoteen tilanteissa, joissa perheeseen syntyy intersukupuolinen lapsi. Vanhemmilta voi mennä aikaa asiaan sopeutumisessa ja tilanteen ymmärtämisessä ja aikaa voi kulua selvityksiin, jossa pyritään lapsen fyysisiä sukupuoliominaisuuksia lääketieteellisesti.

Pohjois-Suomen maistraatin mukaan nimivelvoite entisen mukaisena on edelleen ajanmukainen, ja lainmukaisuuden selvittäminen voi edelleen olla maistraatilla.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus toteaa, että evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnat ja keskusrekisterit rekisteröivät nimiä lapsen kasteen tai avioliiton solmimisen yhteydessä kirkon jäsentietojärjestelmään, mistä ne välittyvät automaattisen tiedonsiirron välityksellä väestötietojärjestelmään. Kirkkohallitus pitää tarkoituksenmukaisena, että nimien lainmukaisuuden selvittäminen säilyy ilmoituksen vastaanottajalla. Nimien hyväksyttävyyden yhtenäisten tulkintakäytäntöjen sekä väestörekisterin ylläpitovastuun johdosta on kuitenkin perusteltua, että nimien lainmukaisuuden ratkaiseminen kuuluu jatkossakin viime kädessä maistraattien toimivaltaan.

Kirkkohallitus yhtyy kantaan, että nimien lainmukaisuuden selvittämistä koskevia säännöksiä nimiviranomaisten ja kirkon toimijoiden välillä on tarpeen täsmentää.

Vapaa-ajattelijain Liitto ry:n mukaan etunimen lainmukaisuuden täsmentäminen olisi yksinkertaisinta tehdä siirtämällä rekisteröinti puhtaasti maistraattien tehtäväksi. Kristillisen kasteen rooliksi jäisi tällöin myös valtionkirkkojen osalta pelkästään vauvan liittäminen uskontokunnan jäseneksi. Tämä vastaisi yleistä kehitystä, jossa muutenkin valtion ja kirkkojen tehtäviä erotetaan toisistaan.

2.2 Etunimi

2. Etunimien lukumäärä olisi edelleen rajattu enintään kolmeen.

Kaikki asiakootaan kantaa ottaneet lausunnonantajat (*nimilautakunta, Pohjois-Suomen maistraatti, Helsingin yliopiston almanakkatoimisto*) kannattivat ehdotusta.

3. Etunimen hyväksyttävyyteen liittyvät ehdottomat esteet, kuten nimen sopimattomuuden ja ilmeisen haitan kiellot, ovat edelleen tarkoituksenmukaisia. Selvyyden vuoksi on kuitenkin perusteltua täydentää ehdottomia esteitä siten, että etunimeksi ei voida myöskään hyväksyä etunimeä tai etunimiyhdistelmää, jonka arvioidaan olevan lapsen edun vastainen.

Nimilautakunta, Helsingin yliopiston almanakkatoimisto, Hämeen ja Länsi-Suomen maistraatit, lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto, Kotimaisten kielten keskus ja Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus pitävät tärkeänä, että lain-tasoisesti korostetaan vaatimusta, jonka mukaan etunimen hyväksyttävyyttä arvioi-taessa on otettava huomioon myös lapsen etu.

Helsingin hallinto-oikeus toteaa, että nykyiset nimen sopimattomuuteen ja ilmeiseen haittaan liittyvät edellytykset ovat antaneet lastenkin nimien kohdalla hyvät edellytyk-set arvioida nimen sopivuutta lapsen edun kannalta. Jatkovalmistelussa olisi hyvä tuoda esiin, mitä lapsen edulla nimiasioissa erityisesti tarkoitetaan, kun sopimatto-muus ja ilmeinen haitta on myös tarkoitus säilyttää esteluettelossa. Lapsen etu on määritelmänä väljä, mikä saattaa aiheuttaa tulkintaeroja maistraattien ja muiden vi-ranomaisten päätöksenteossa.

Nimilautakunta toteaa, että etunimen sopimattomuuden arviointi nimioikeudellisessa kontekstissa on sidoksissa tulkitsijan subjektiiviseen käsitykseen siitä, minkä tyyppi-set nimet eivät voi tulla kysymykseen etuniminä. Sopimattomuuden arviointi on aina myös aikaan ja paikkaan sidottua harkintaa. Tulkinnan taustalla on kulttuurisidonnai-sia käsityksiä. Käsitykset voivat muuttua ja niiden vaikutuksesta myös oikeustila voi muuttua. Arvioinnin olisi tästä syystä tärkeää pohjautua useamman henkilön muo-dostamaan käsitykseen eikä vain yksittäisen virkamiehen harkintaan. Aikuisella ni-men sopivuutta voisi arvioida sillä perusteella, onko nimi hyvän tavan mukainen tai voiko se loukata muita tai olla muusta syystä sopimaton. Erityisesti tämä kysymys aktualisoituu kuitenkin lapselle nimeä annettaessa.

Etunimen sopimattomuutta ja ilmeistä haitallisuutta olisi mahdollista konkretisoida säädettävässä laissa samaan tapaan kuin on menetelty Australiassa syntymän, kuoleman ja avioliiton rekisteröimistä koskevassa lainsäädännössä. Sen mukaan lapselle ei saa antaa etunimeksi nimeä, joka on säädytön tai loukkaava, huonomaineinen tai liian pitkä. Nimi ei ole etunimeksi sopiva, jos se sisältää sellaisia symboleja, joilla ei ole foneettista merkitystä, kuten esimerkiksi huutomerkin tai kysymysmerkin. Etunimeksi ei myöskään kelpaa fraasi, pelkät nimikirjaimet, akronyymi kuten esimerkiksi UNESCO tai muu nimi, joka tarkoittaa julkista instituutiota tai virastoa tai on vastoin julkista intressiä. Etunimeksi ei saa antaa ammattinimikettä tai arvoasemaa koskevaa nimeä eikä nimeä, joka on omiaan herättämään sekaannusta ympäröivässä yhteiskunnassa. Kiellettyä on myös antaa etunimeksi nimeä, joka voi loukata tai syrjiä jotakin toista henkilöä tai ryhmää.

Monessa maassa etunimen sopivuutta on säännelty laintasoisin säännöksin. Uuden nimilain valmistelussa tulisi suorittaa normitason vertailua ainakin Pohjoismaissa omaksuttujen ratkaisujen välillä.

Nimilautakunnan käsityksen mukaan etunimen tulee aina olla lapsen edun mukainen ja tästä on tärkeä säätää laissa. Joskus lapselle ehdotettua etunimeä on pidettävä sellaisena, että siitä aiheutuu lapselle ilmeistä haittaa. Lapsen edun nostaminen lain tasolle myös nimioikeudellisten ratkaisujen tueksi noudattaisi yleistä lapsioikeudellista kehityslinjaa. Julkisella vallalla on viimekätinen vastuu lasta koskevassa nimiratkaisussa lapsen ollessa suojeltava yksilö, jolla on myös omat oikeutensa. Lapsen edun mukaisuus tulisi arvioida aina tapauskohtaisesti.

Nimiratkaisut ovat korostetun yksilöllisiä, eikä nimilakia säädettäessä ajateltu, että nimen hyväksyminen yhdelle hakijalle johtaisi veloitteeseen hyväksyä mikä tahansa käytössä oleva etunimi kenelle tahansa. Näin on kuitenkin käytännössä käynyt yleisen ihmisoikeusmyönteisen kehityksen myötä. Etunimien osalta nimilautakunnan nykykäytännössä etunimi lähtökohtaisesti hyväksytään, jos se on kertaalleen merkitty väestötietojärjestelmään samalle sukupuolelle kuin jolle nimeä haetaan. Tästä periaatteesta lautakunta on poikennut lausuntokäytännössään lähinnä vain sellaisissa yksittäisissä tapauksissa, joissa ehdotetun etunimen voidaan tulkita olevan lapsen edun vastainen. Tätä tulkintaa tukisi, jos vaatimus lapsen edun huomioon ottamisesta arvioitaessa lapselle ehdotetun etunimen sopivuutta kirjattaisiin nimilakiin.

Nimilautakunta ehdottaa, että lapsen etu otettaisiin uuteen lakiin omana pykälänään samalla tavalla kuin adoptioilaissa on tehty (adoptiolain 2 §). Lautakunnan käsityksen mukaan kysymys lapsen edusta voi aktualisoitua myös sellaisissa tilanteissa, joissa haettava nimi itsessään ei välttämättä ole lapsen edun vastainen, mutta tilanne kokonaisuudessaan on lapsen etua vastaan esimerkiksi toistuvien nimenmuutosten myötä. Nykyisen nimilain mukaan jokaista ehdotettua etunimeä on arvioitava erikseen, eikä nimien muodostama kokonaisuus voi muodostaa estettä yksittäisen nimen hyväksymiselle. Lapsen etu omana pykälänään mahdollistaisi puuttumisen myös sellaisissa harvinaisissa tilanteissa, joissa nimien muodostama kokonaisuus olisi selkeästi lapsen edun vastainen.

Lautakunnan näkemyksen mukaan lapsen edun mukaisena on lisäksi pidettävä yleensä sitä, että lapsi saa vanhempien niin halutessa lapsen oman äidinkielen mukaisen nimen, vaikkei kyseinen nimi edustaisikaan kotimaista nimikäytäntöä.

Yliopiston almanakkatoimisto kannattaa ehdotusta, että nimenantoa säädellään edelleenkin lailla niin, ettei nimi saa olla sopimaton, henkilölle haittaa aiheuttava tai kotimaisen nimikäytännön vastainen. Nimenvallinnassa ehdottomaksi esteeksi voitaisiin lisätä myös "hyvän tavan vastainen". Erityisen tärkeää on huolehtia nimenannon yhteydessä lapsen edusta. Nimen sopimattomuutta ja ilmeistä haittaa koskevaa säännöstä olisikin hyvä täydentää siten, että etunimeksi ei voida hyväksyä nimeä, jonka arvioidaan olevan lapsen edun vastainen. Nimen sopivuuden ja sen mahdollisesti aiheuttaman haitan arvioiminen on luonnollisesti tulkinnanvaraista ja usein myös tapauskohtaista, eikä sitä ole siksi syytä avata lakitekstissä tarkemmin. Epäselvissä tapauksissa nimen oikeudenmukaisuuden arvioimiseen tulisi käyttää oikeusministeriön nimilautakunnan asiantuntemusta.

Hämeen ja Länsi-Suomen maistraatit toteavat lisäksi, että käytännössä on esiintynyt etunimiyhdistelmiä, jotka olisi voitu arvioida lapsen edun vastaisiksi, mutta lainsäädännön nimenomaisen säännöksen puuttuessa sitä ei ole voitu sellaiseksi todeta (esim. Miina Ansa). Säännöksen perusteluissa tulee pohtia sitä, mitä lapsen etu näissä tilanteissa tarkoittaa ja miten sitä etunimen kohdalla arvioidaan vai onko se yhteydessä sopimattomuuden ja ilmeisen haitallisuuden arviointiin. Sinänsä kiellot ovat tarkoituksenmukaisia, mutta rajanveto voi käytännössä olla hankalaa riippuen ratkaisijan omista arvostuksista ja mielipiteistä. Lainsäädännössä on syytä säilyttää myös nimen sopimattomuuden ja ilmeisen haitan kiellot.

Lastensuojelun Keskusliitto korostaa lisäksi, että lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukainen "lapsen etu" on myös menettelysääntö. Se merkitsee sitä, että aina kun tehdään lapseen vaikuttavia päätöksiä, päätöksenteossa on arvioitava päätöksen mahdollisia vaikutuksia kyseiseen lapseen. Tehdyn päätöksen perusteluista tulee käydä ilmi, että kyseinen oikeus on otettu nimenomaisesti huomioon. Lapsen edun mukaista päätöstä tehtäessä on näin ollen tuotava esille, mitä on pidetty lapsen etuna ja millä perusteilla sekä kuinka lapsen etua on punnittu suhteessa muihin seikkoihin.

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan lapsen edun lisäksi nimen sopivuuden arvioinnin voisi ulottaa myös aikuisiin nimenmuuttajiin. Aikuisella nimen sopivuutta voisi arvioida sillä, onko etunimi tai etunimien yhdistelmä hyvän tavan mukainen tai voiko se loukata muita. Joissakin tapauksissa voi lapsen edun kannalta olla hyvä tarkata sitäkin, muodostavatko etunimet yhdessä sisällöltään sellaisen yhdistelmän, josta voi aiheutua lapselle haittaa.

- 4. Etunimen hyväksyttävyyteen liittyvät harkinnanvaraiset esteet on arvioitava uudelleen. Koska nimiviranomaisten tulkintakäytäntö etunimien osalta on kuitenkin jo nyt erittäin salliva, ei tältä osin vaikuta olevan tarvetta sääntelyn tarkistamiseen.**

Kotimaisen nimikäytännön määrittely

Nimilautakunnan mukaan jo käytössä olevien etunimien osalta on sovellettu kotimaisen nimikäytännön arvioimista käytännön laajassa merkityksessä. Tähän on osaltaan päädytty sen takia, ettei etunimeä koskevista ilmoitusasioista ole säädetty yhtenäistä, koko maan kattavaa menettelyä. Muunlainen soveltaminen olisi johtanut yhdenvertaisuusperiaatteen rikkomiseen toistuvasti. Täysin uusien etunimien osalta on arvioinnissa edelleen pidetty kiinni vaatimuksesta, jonka mukaan uuden etunimen tulee olla muodoltaan ja kirjoitusasultaan kotimaisen nimikäytännön mukainen. Nimi-

lain uudistamisen yhteydessä olisi syytä selvittää, onko lautakunnan omaksuma tulkintalinja oikea vai tulisiko soveltamista tiukentaa tai edelleen sallia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävänä käytäntönä sitä, että nimiviranomaisten tulkintakäytäntö on tällä hetkellä salliva. Tämä koskee erityisesti nimiviranomaisten käytäntöä, jossa ehdotettua etunimen viiteryhmä on laajennettu koskemaan myös ulkomailta Suomeen muuttaneita henkilöitä. Kyseinen käytäntö laajentaa käsitystämme kotimaisesta etunimikäytännöstä ja yksittäisissä tapauksissa edistää yhdenvertaisuutta etnisestä alkuperästä tai kansalaisuudesta riippumatta. Yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden kannalta johdonmukaista kuitenkin olisi, että laajennettua viiteryhmää sovellettaisiin kaikkiin ehdotettuihin nimiin riippumatta siitä, onko henkilöllä liittymä vieraaseen valtioon vai ei.

Valtiovarainministeriö toteaa, että jos valitaan sääntelytapa, jossa viranomaisen harkintavalta on laaja verrattuna lainsäädännössä asetettuihin selkeämpiin rajoihin, kasvaa myös todennäköisyys epäyhtenäiselle tulkintakäytännölle. Tästä syystä on mahdollista harkita myös viranomaisen harkintavallan tiukempaa rajoittamista. Tämä voi tarkoittaa myös sääntelyä, joka antaa yksilölle entistä laajemmat oikeudet päättää itseään koskevista valinnoista, jolloin viranomaisen tämän oikeuden rajoittamista koskeva harkintavalta vähenee.

Uudenmaan maistraatti toteaa, että lapsen etunimen hyväksymisessä otetaan huomioon, onko nimi jo merkitty väestötietojärjestelmään. Väestötietojärjestelmässä on kuitenkin nimiä jotka ovat kotimaisen nimikäytännön vastaisia sen suppeassa merkityksessä. Nämä nimet ovat olleet henkilöllä maahan tullessaan ja ne on rekisteröity ulkomaalaisen rekisteröinnin yhteydessä väestötietojärjestelmään. Rajan vetäminen nimen hyväksyttävyydelle on siten hankalaa.

Myös *Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikkö, Hämeen maistraatti, Pohjois-Suomen maistraatti, Helsingin yliopiston almanakkatoimisto sekä Kotimaisten kielten keskus* kaipaavat selkeämpää sääntelyä siitä, mitä kotimaisella nimikäytännöllä etunimien osalta tarkoitetaan. Esimerkkinä voisi olla säännös siitä, että jos nimi jo esiintyy kertaalleen väestötietojärjestelmässä samalla sukupuolella, se olisi lähtökohtaisesti hyväksyttävissä.

Jos näin toimitaan, tulevaisuudessa esim. lapsen etunimen ilmoittaminen tai etunimen muutos olisi *Hämeen maistraatin* mukaan ainakin teoriassa mahdollista tehdä suoraan sähköisen palvelun kautta automaattisesti ilman esim. maistraatin toimenpiteitä. Tosin tällöin esim. lapsen edun vastaisuus jäisi todennäköisesti huomioon ottamatta, koska automatisoitu käsittely ei voine ymmärtää esim. etunimiyhdistelmien tai nimien lainvastaisuutta, jos nimet sinällään olisivat väestötietojärjestelmään ko. sukupuolelle merkityt (onko esim. pojan nimi Jesus Maria mahdollinen/kotimaisen nimikäytännön vastainen, löytynee väestötietojärjestelmästä).

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan perusteltua voisi olla myös, että etunimen harkinnanvaraisuuden huomioonottamisen kannalta otettaisiin takarajaksi ensimmäisen etunimilain voimaantulo, eli hyväksyttäisiin nimet, joiden kantajat ovat syntyneet vuoden 1946 jälkeen. Sen jälkeisiä nimiä voisi vapaasti ottaa, mutta tuota edeltävät harvinaisimmat tapaukset lähetettäisiin nimilautakunnan arvioitavaksi.

Etunimen kirjoittamistavan määrittely

Nimilain esitöissä ja mahdollisesti itse laissa olisi *nimilautakunnan*, *Hämeen maistraatin*, *Pohjois-Suomen maistraatin*, *Kotimaisten kielten keskuksen* sekä *Helsingin yliopiston almanakkatoimiston* mukaan tarkoituksenmukaista avata myös sitä tapaa, jolla käytössä olevat ja uudet etunimet tulisi kirjoittaa.

Nimilautakunnan ja *Kotimaisten kielten keskuksen* mukaan nimen arvioinnissa olisi otettava huomioon ensinnäkin Suomessa käytössä oleva kirjaimisto. Esityöt voisivat sisältää maininnan siitä, että etu- ja sukunimet on kirjoitettava latinaisen kirjaimiston mukaisesti (ei siis esimerkiksi arabian tai kreikan kielen tai kyrillisten aakkosten mukaisesti). Suomessa suomen-, ruotsin- ja saamen kielen kirjaimistojen mukaiset kirjaimet olisi voitava toistaa viranomaisten rekistereissä. On harkittava, miten tästä poikkeavan latinaisen kirjaimiston kanssa meneteltäisiin: kielletäänkö se vai sallitaan esim. tapauksissa, joissa kyseessä on tietyn, latinaisilla kirjaimilla kirjoitettava kielen mukainen nimi (esim. islannin þ, puolan ł ja turkin ı sallittaisiin vain näiden kielten mukaisissa nimissä). Lisäksi on syytä harkita, onko hakijalla oltava selvä kulttuurinen yhteys tai jokin muu erityinen syy kyseiseen kieleen erikoiskirjaimia sisältävän nimen saamiseksi.

Epäselvissä tapauksissa nimen kirjoitusasun lainmukaisuus olisi syytä tarkistuttaa nimilautakunnalla.

Etunimeksi ei pitäisi voida ottaa nimeä, joka sisältää numeroita, välimerkkejä (lukuun ottamatta yhdysmerkkiä) tai muita merkkejä kuin latinaisia kirjaimia. Nimen pitäisi lisäksi olla vähintään kahden kirjaimen pituinen, ellei erityisestä syystä muuta johdu. Jommankumman kirjaimen olisi oltava vokaali.

Myös *Helsingin yliopiston almanakkatoimisto* esittää kirjattavaksi lakiin, ettei uudisnimi saa sisältää numeroita tai muita välimerkkejä kuin yhdysmerkin. Nimi tulisi myös voida kirjoittaa Suomessa käytössä olevalla kirjaimistolla (poikkeuksena edelleen sellaisten henkilöiden nimet, joilla on jokin yhteys vieraaseen valtioon ja sen nimikulttuuriin). Samoin sen tulisi olla äännerakenteeltaan suomen tai muun kotimaisen kielen mukainen. Myös merkityssisällöltään etunimen tulisi liittyä kansalliseen nimiperinteeseen. Nämä kieliehdot ovat tärkeitä, koska kansallisen kielen nimiperinteen puolustaminen on myös ihmisoikeuksien puolustamista.

Almanakkatoimiston mukaan suomalaisten etunimistö on viime vuosikymmeninä muuttunut ennennäkemättömän nopeasti. Väestön käytössä olevien nimien määrä on moninkertaistunut niin nimenannon yksilöllistymisen kuin erilaisten kansainvälisten vaikutteiden seurauksena. Vuonna 2015 Suomen väestöstä 6 % oli äidinkieltään muita kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisiä. Maahanmuuttajien nimikulttuurit ovat rikastuttaneet nimistöämme, mutta asettaneet samalla kotimaisen henkilönimistön uusien haasteiden eteen. Kotimainen nimikäytäntö on syntynyt vuosisataisen kehityksen tuloksena, ja sen hallittu suojelu ja kehittymisedellytysten turvaaminen ovat edelleen tarpeen. Samalla yhteiskunnassamme on huolehdittava siitä, että jokaisella kieliryhmällä on mahdollisuus oman kieli-identiteettinsä mukaisen henkilönimistön käyttämiseen.

Hämeen maistraatin mukaan olisi säilytettävä selkeät säännöt nimen kirjoitustavasta: yhdysnimet väliviivalla tai yhteen pienillä kirjaimilla eikä siten, että yhteen kirjoitetun nimen keskellä on iso kirjain (eli esim. Anna-Maria tai Annamaria).

Pohjois-Suomen maistraatin käsityksen mukaan nimi, joka ei sisällä vierasperäisiä kirjaimia, voisi olla hyväksyttävissä, vaikka sitä ei vielä väestötietojärjestelmässä esiintyisikään. Edellytyksenä olisi kuitenkin, että nimi ei olisi hyvän tavan vastainen tai lapsen edun vastainen. Tällöin huomioitaisiin myös mahdollinen kahdesta nimestä muodostuva yhdistelmä (myös sukunimeen), josta tulisi hyvän tavan vastainen.

Sukunimityypisiä etunimiä koskeva poikkeus

Nimilautakunnan ja Kotimaisten kielten keskuksen mukaan Nykyisen nimilain 32 b §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan etunimeksi ei ilman erityistä syytä voi ottaa ”sukunimeä, ellei kysymyksessä ole isän tai äidin etunimestä muodostettu poika- tai tytär-loppuinen nimi, jota käytetään muun etunimen jäljessä.” Nimilakiin sisältyvä kieltä ottaa etunimeksi nimeä, joka on sukunimenä käytössä, on kirjoitettu liian ehdottomaan muotoon siitäkin huolimatta, että sukunimi voidaan ottaa etunimeksi, jos nimenvaihtoa voidaan perustella uskonnollisella tavalla, toisen kulttuurin nimikäytännöllä tai siihen harkitaan olevan muu pätevä syy.

Nimilain 32 b §:n säännöksen sisältöä tulisi tarkistaa siten, että ehdoton kieltä ottaa etunimeksi sukunimeä muutettaisiin niin, ettei etunimeksi voida ottaa ”nimeä, joka on selvästi sukunimityyppinen, lukuun ottamatta *son*-loppuisia oman isän- tai äidin nimestä muodostettuja patro- tai matronyymejä, joita käytetään muun etunimen jäljessä”. Oman äidinkielen mukainen oman äidin tai isän etunimestä muodostettu matronyymi tai matronyymi tulisi edelleen olla mahdollista antaa jälkimmäiseksi etunimeksi.

Nykyisellään nimilain 32 b §:n 2 momentin 3 kohta estää sellaisen uudisnimen hyväksymisen etunimeksi, joka on entuudestaan merkitty väestötietojärjestelmään sukunimeksi. Käytössä on vanhastaan talonnimistä sukunimiksi siirtyneitä nimiä, joiden sisältönä on etunimi sellaisenaan, ilman *-la*-loppua. On esimerkiksi sukunimet *Olli*, *Tapio* jne. Vastaavasti 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa annettiin kansallisromantiikan hengessä etu- ja sukunimiksi samoja sanoja. Tämänäköisiä nimiä ei pitäisi kieltää ottamasta etunimeksi vain sillä perusteella, että ne ovat sattuneet päätyttyään ensin sukunimiksi. Nimilautakunta on esimerkiksi joutunut toistuvasti antamaan kielteisen lausunnon haetusta etunimestä *Kettu*, koska se on käytössä vain sukunimenä. Mitään oikeudellista tai nimitystieteellistä eroa sillä ei kuitenkaan ole sellaisten myös etuniminä käytössä olevien sukunimien kanssa kuten *Karhu* tai *Kuutti*.

Selvempää olisi vetää rajaa siihen, mikä on selvästi tunnistettavissa etu- mikä sukunimeksi. Selvästi sukunimeksi tunnistettavia ovat esimerkiksi *-nen*-loppuiset nimet, talonnimityyppiset nimet ja luontopaikkanimiä muistuttavat nimet, jotka ovat tyypillisesti päätyneet sukunimiksi. Epäselvissä tilanteissa tulisi maistraateille varata mahdollisuus pyytää lausuntoa nimilautakunnalta.

Myös *Helsingin yliopiston almanakkatoimisto* kannattaa sitä, että harvinaiset ”etunimityyppiset” sukunimet voitaisiin jatkossa hyväksyä etunimeksi, jos ne muutoin täyttävät lainmukaisuuden ehdot.

Vapaa-ajattelijain Liitto ry esittää lisäksi harkittavaksi, voisiko erityisenä syynä poikkeavan etunimen hyväksymiseen rinnastettavan uskonnollisen syyn lisäksi olla myös muunlainen maailmankatsomuksellinen syy.

5. Etunimien sukupuolisidonnaisuudesta luopumista ei arviomuiston mukaan ole ajankohtaista toteuttaa nimilain uudistamisen yhteydessä.

Lausunnonantajien johtopäätökset

Pohjois-Suomen maistraatti, Kotimaisten kielten keskus ja Helsingin yliopiston almanakkatoimisto toteavat, ettei etunimien sukupuolisidonnaisuudesta ole ajankohtaista luopua.

Myös *nimilautakunnan* mukaan yhtenä kotimaisen nimikulttuurin piirteenä on erottelu naisten ja miesten nimiin. Sama erottelu on osana useimpia länsimaisia nimikulttuureja. Useimmat nimet ovat vakiintuneet jommallekummalle sukupuolelle ja sukupuolisidonnaisuudesta luopuminen saattaisi olla vastoin yleistä etua ja lapsen etua.

Tasa-arvovaltuutetun mukaan sukupuolten välinen tasa-arvo ei kaikissa tilanteissa edellytä sukupuolierottelun häivyttämistä. Etunimien sukupuolisidonnaisuuden säilyttäminen nimilain yhtenä peruslähtökohtana ei ole ristiriidassa tasa-arvolain kanssa ottaen huomioon, että kotimaisessa nimistössä on myös nimiä, joita yleisesti käytetään molempien sukupuolten niminä. Tasa-arvovaltuutettu toteaa kuitenkin, että etunimien sukupuolisidonnaisuus ei saisi vaikeuttaa transihmisten ja intersukupuolisten mahdollisuutta tarvittaessa korjata etunimensä vastaamaan omaa sukupuoli-identiteettiään. Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että lasten kyseessä ollessa tulee ensisijaisesti ottaa huomioon lapsen etu.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan sukupuolierottelun häivyttäminen edistäisi yhdenvertaisuutta ja valtuutettu pitää etunimien sukupuolisidonnaisuudessa pitäytymistä valitettavana asiana. Lain tulisi ottaa esitettyä paremmin huomioon sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt. Yhdenvertaisuusvaltuutettu myös katsoo, että uusien nimien ja eri sukupuolilla käytettyjen nimien määrittäminen ensisijaisesti johonkin sukupuoleen kuuluvaksi tulee välttää. Sukupuolivähemmistöjen kannalta keskeistä on, että osa nimistöstä on sellaista, että nimi voi olla kenellä tahansa hänen oikeudellisesta sukupuolestaan riippumatta.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan sukupuolisidonnaisuudesta luopuminen on laaja kysymys, joten sitä on harkittava monesta eri näkökulmasta. Ottamatta kantaa siihen, missä yhteydessä tämä harkinta tulisi tehdä, lapsiasiavaltuutettu toteaa, että jos tai kun sukupuolisidonnaisuudesta luopumista harkitaan ja se mahdollisesti lainsäädäntötasolla toteutetaan, tutkittuun tietoon perustuvan lapsivaikutusten arvioinnin on oltava tehtävien päätösten perusteena.

Seta ry:n mukaan pykälä, joka perustuu nimien sukupuolisidonnaisuuteen, hankaloittaa turhaan monien sukupuolivähemmistöihin kuuluvien elämää.

Trasek ry esittää etunimen sukupuolisidonnaisuuden poistamista. Varsinkin täysikäisen henkilön kohdalla etunimen sukupuolirajaus on tarpeeton. Myös lapsen osalta voisi etunimen sukupuolisidonnaisuudesta luopua. Etunimen sukupuolisidonnaisuus on sukupuolivähemmistöjä syrjivä ja elämää vaikeuttava. Sukupuolisidonnainen etunimikäytäntö antaa ymmärtää, että sukupuolia olisi vain kaksi: nainen ja mies. Tämä luokittelu kahteen sukupuoleen korostaa samalla käsitystä, että lainlaatijan ja hallintoviranomaisen mielestä perinteisen sukupuolijaon ulkopuolella oleminen ei olisi mitenkään suotavaa, mikä vahvistaa sukupuoleltaan tai sukupuoli-identiteetiltään monimuotoisempia ja sukupuoli-ilmaisultaan laaja-alaisempia henkilöitä kohtaan syrjiviä asenteita ja rakenteita.

Sukupuolineutraalit etunimet

Helsingin yliopiston almanakkatoimisto toteaa, että suomalaiseen etunimiperinteesen, samoin kuin muihin länsimaisiin nimikulttuureihin, on esikristillisistä ajoista lähtien kuulunut jako miesten ja naisten nimiin. Käytännössä nimistössämme on tästä huolimatta ollut nimiä, joita on annettu kummallekin sukupuolelle. Eero Kiviniemen (Suomalaisten etunimet 2006: 114) mukaan vuosina 1965–1981 elossa olleella suomenkielisellä väestöllä oli 119 sellaista etunimeä, jotka oli annettu eri sukupuolille vähintään 10 kertaa, yleensä toiselle sukupuolelle paljon useammin. Yli 100 kertaa eri sukupuolille annettuja nimiä oli 18 ja yli 1000 kertaa annettuja kolme: Kaino, Vieno ja Rauni. 1980-luvun jälkeen tällaisten molemmille sukupuolille annettujen nimien määrä on kasvanut, mutta niiden kantajien osuus väestöstä on edelleen hyvin pieni. Esimerkiksi vuosina 1960–2005 yli kymmenen kertaa kummallekin sukupuolelle annettuja nimiä oli suomenkielisellä väestöllä kymmenen (Kiviniemi 2006: 115). Yliopiston almanakkatoimisto ei näe suomalaisen nimiperinteen ja nimenannon nykytilanteen vuoksi erityistä syytä nimien sukupuolisidonnaisuuden poistamiselle nimilaista, ainakaan tässä kulttuurikehityksen vaiheessa. Lain tulisi kuitenkin jatkossakin mahdollistaa toisen sukupuolen nimen ottaminen sellaisille henkilöille, joiden sukupuoli-identiteetti ei vastaa omaa sukupuolta. Tämä koskisi niin henkilöitä, jotka ovat hakeutuneet sukupuolen muuttamiseen tähtääviin tutkimuksiin kuin muita, jotka haluavat nimenmuutosta sukupuoli-identiteettiinsä liittyvistä syistä.

Nimilautakunnan mukaan nimien sukupuolisidonnaisuutta ei ole yksinkertaista todentaa varsinkaan uusien nimien kohdalla. Nimen vakiintuminen vain tietyn sukupuolen nimeksi vie aikaa. Joskus nimen vakiintuminen toiselle sukupuolelle voi olla hyvin sattumanvaraistakin. Esimerkiksi etunimeä *Kuutti* on annettu 1960-luvulta lähtien noin 200 pojalle eikä yhdellekään tytölle, mutta nimen sisältö itsessään ei selitä vakiintumista vain miehen nimeksi. Lautakunta on joutunut olemaan puoltamatta kyseistä nimeä naispuoliselle hakijalle.

Uudisnimien kohdalla viranomaisten on lautakunnan mukaan hyvin vaikea ottaa kantaa nimen vakiintumiseen, ellei nimellä ole pidempää historiallista pohjaa ulkomailla. Toisaalta sama nimi voi olla tietyssä nimijärjestelmässä naisennimenä vaikka se olisi meillä miehennimenä. Saman huomion esittää myös *Suomen sukuhistoriallinen yhdistys*. Maahanmuuton ja yleisen kansainvälistymisen myötä nimi muuttuu sukupuolineutraaliksi, kun väestötietojärjestelmässä on tarpeeksi monta molempien sukupuolien nimenkantajaa.

Vaikka nimilaissa pysytettäisiin voimassa olevan nimilain säännös etunimen sukupuolisidonnaisuudesta, laissa olisi nimilautakunnan mukaan mahdollista säännellä erikseen sellaisista etunimistä, jotka ovat samanaikaisesti käytössä molemmilla sukupuolilla. Säädetävään lakiin voisi sisällyttää nimenomaisen oikeusohjeen, jonka mukaan, jos etunimi on käytössä molemmilla sukupuolilla, sen antaminen lapselle on mahdollista lapsen sukupuolesta riippumatta. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa nimenvallintaa voisi käsitellä enemmän ja tarjota lain soveltajille myös tietynlaisia numeraalista tukea nimen vakiintuneisuuden määrittelyyn. Jos esimerkiksi sama etunimi on käytössä molemmilla sukupuolilla ja etunimiä on annettu tytöille ja pojille useammin kuin viisi kertaa, nimi olisi jo vakiintunut molemmille sukupuolille käyttöön ja siten sukupuolineutraali. Toisaalta jos uudisnimi on annettu kerran pari tytölle, mutta ei kertaakaan vielä pojalle, nimen vakiintuminen saattaisi olla vielä kesken.

Nimilautakunta huomauttaa, että mikäli nimi on merkitty jo tietylle sukupuolelle väestötietojärjestelmässä, tulisi nimi yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti lähtökohtaisesti hyväksyä myös jatkossa. Toisaalta väestötietojärjestelmästä ei pysty suoraan todentamaan, millä perusteella henkilö on saanut nimen itselleen. On siis mahdollista, että toisen sukupuolen nimi on saatu sukupuoli-identiteettiin liittyvin perustein, liittymällä vieraaseen valtioon tai muulla erityisellä syyllä. Jos nimenkantaja on syntynyt 1800-luvun puolella, tiedoissa saattaa myös virhemerkintä. Pelkästään numeerisin kriteerein kysymystä on siksi vaikea lähestyä.

Kotimaisten kielten keskus ehdottaa, että nimilautakunta voisi Väestörekisterikeskuksen tuella pitää yllä hakijoiden avuksi jatkuvasti päivitettävää listaa sellaisista nimistä, jotka ovat käytössä molemmilla sukupuolilla. Tähän listaan voisi koota esimerkiksi sellaisia nimiä, joilla on yli 5 tosiasiallista nimenkantajaa. Nykyisellään tällaisen listan voisi koota luotettavasti vain nimistä, jotka ovat käytössä ensimmäisinä etuniminä, koska kansainvälisissä tapauksissa tytölle väestötietojärjestelmään voi olla merkitty toiseksi etunimeksi hänen miespuolisen sukulaisensa nimi kulttuurisista syistä.

Seta ry:n mukaan jos nimien sukupuolisidonnaisuudesta ei luovuta, olisi etunimistön sukupuolittamisen vahvistamista vältettävä. Uusia nimiä ja nimiä, jotka eivät ole vakiintuneet joko naisen tai miehen nimiksi, ei tulisi enää jatkossa sukupolettaa. On huomattava, että monet toivovat itselleen nimeä, joka ei ole vakiintunut millegään sukupuolelle. Myös *Trasek ry* pitää tarvetta sukupuolineutraalille etunimille ilmeisenä.

Patronyymiset nimet kansainvälisissä tapauksissa

Nimilautakunnan ja Kotimaisten kielten keskuksen mukaan oman erityisryhmänsä muodostavat esim. pohjoisafrikkalaiseen ja Lähi-idän kulttuuriin kuuluvat patronyymisesti annetut, sukupolvittain vaihtuvat nimet, jotka Suomessa merkitään yleensä etunimiksi, esim. *Fatima Ahmed Muhammad*. Tästä seuraa, että *Fatima*-niminen nainen tai tyttö on saanut jälkimmäisiksi etunimikseen miesten nimiä. Patronyymisesti käytetyt ilmaukset eivät siis ole etunimiä, vaikka väestötietojärjestelmässä *Ahmed* ja *Muhammad* näkyvät nyt naisten etuniminä. Näitä ei kuitenkaan tulisi antaa tytölle ensimmäiseksi etunimeksi. Erillisen patronyymikentän puuttuessa väestötietojärjestelmästäämme oikeampi tapa olisi ollut näiden merkitseminen sukunimikenttään. Tällä hetkellä patronyyminimet voivat olla joko etunimi- tai sukunimikentässä. Jos tällaiset patronyymisesti annetut nimet voisi merkitä erilliseen matro-/patronyymi-kenttään (kuten myöskin *poika/tytär – son/dotter* -loppuiset matro- ja patronyymit), tyttöjen ja poikien etunimet pysyisivät selvemmin erillään.

Kotimaisten kielten keskus ehdottaa näitä tapauksia varten erillisen patronyymi/matronyymikentän lisäämistä väestötietojärjestelmään.

Sukupuolisidonnaisesta etunimestä poikkeaminen

Tasa-arvovaltuutettu, Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Seta ry ja Trasek ry pitävät tärkeänä, että hakijan oma ilmoitus nimenmuutoksesta olisi riittävä peruste nimenmuutokselle eikä pätevää syytä poiketa etunimen sukupuolisidonnaisuudesta tulisi sitoa tutkimuksiin tai hoitoihin.

Myös *nimilautakunta* kertoo saavansa käsiteltäväkseen yhä useammin hakemuksia, joiden taustalla ei ole hakeutuminen tutkimuksiin vaan ”vähäisempi” sukupuoli-identiteettiin liittyvä tarve nimenmuutokselle. Lautakunnan käsityksen mukaan vastaavanlaiset hakemukset tulevat jatkossa lisääntymään. Nimenhakijan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseksi tällaisiin hakemuksiin tulisi sekä nimilautakunnan että *Helsingin yliopiston almanakkatoimiston* mukaan suhtautua suopeasti. Maistraateilla tulisi olla mahdollisuus pyytää lautakunnalta lausunto tällaisissa tilanteissa.

Tasa-arvovaltuutetun mukaan menettelyn etunimen muuttamiseksi oman sukupuoli-identiteetin mukaiseksi pitäisi olla mahdollisimman sujuva ja yhdenmukainen eri maistraateissa. Tätä edistäisi, että oikeudesta poiketa sukupuolisidonnaisuuden periaatteesta ja tämän oikeuden perusteista säädettäisiin nimilaissa. Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että kaikki nimenmuutosta hakevat transihmiset eivät välttämättä ole hakeutumassa tai edes halua hakeutua sukupuolen muuttamiseen tähtääviin tutkimuksiin tai hoitoihin. Pätevää syytä poiketa etunimen sukupuoli-identiteetistä ei tasa-arvovaltuutetun näkemyksen mukaan tulisikaan sitoa tutkimuksiin tai hoitoihin. Aikuisen ihmisen oman ilmoituksen pitäisi olla riittävä. Tasa-arvovaltuutetun tietoon on myös tuotu, että joillekin transihmisille etunimi, joka koostuu sekä miehen että naisen nimestä voisi olla elämää helpottava vaihtoehto. Joustavuus nimen valinnassa voisi tietyissä tapauksissa olla omiaan helpottamaan myös viranomaisten kanssa asiointia.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan sukupuoli-identiteetin perusteella nimeään muuttavilta henkilöiltä ei jatkossa tule edellyttää lääkärintodistusta sukupuolenkorjaushoidoista, sillä tämä stigmatisoi näitä henkilöitä ja kytkee nimenmuutokseen liittyvän hallinnollisen asian tarpeettomasti henkilön terveydenhoitoon. Yhdenvertaisuusvaltuutettu, *Seta ry ja Trasek ry* tuovat esiin, että lääkärintodistuksen edellyttäminen tosiasiallisesti sulkee nimenmuutoksen ulkopuolelle sellaiset sukupuoli-identiteetin takia nimeään muuttavat henkilöt, jotka eivät ole transsukupuolisia tai eivät hakeudu tai pääse sukupuolenkorjaushoitoihin. Mahdollisuus tulisi olla transsukupuolisilla sekä kaikilla, jotka määrittelevät sukupuolensa binääristä sukupuoli-identiteetistä poiketen (esim. muunsukupuoliset, intersukupuoliset, transvestiitit). Tämä mahdollisuus tulee kirjata selvästi lakiin.

Seta ry:n mukaan sukupuoli-identiteettiin perustuvat etunimenmuutokset ovat tapauksia, jotka sopivat ilmoitusmenettelyn piiriin. *Trasek ry:n* mukaan viranomaisen tarvitsee etunimen muuttamiseen vain pätevän syyn, mikä riittääkin jo monille maistraatille. Joissakin maistraateissa ei pyydetä enää lausuntoa nimilautakunnalta tällaisissa tapauksissa. Maistraatin nimilautakunnalle tekemä lausuntopyyntö viivästyttää ilmoituksen käsittelyä monilla kuukausilla. Eri maistraattien käytäntöjen erilaisuus ja käsittelyajan pituus, johtuen lähinnä siitä, että varmuuden vuoksi ilmoituksesta tai hakemuksesta pyydetään nimilautakunnan lausuntoa, aiheuttaa helposti käytännön ongelmia etunimen muutosta hakevalle. Asetuksessa tulisikin vapauttaa tällaisissa tapauksissa lausuntopyyntövaatimus nimilautakunnalta, mikäli sukupuoli-identiteetinsä poistaminen etunimien kohdalla ei toteudu.

Sukupuoli-identiteettiin perustuvaa nimen muuttamista ei *yhdenvertaisuusvaltuutetun* ja *Seta ry:n* mukaan ole myöskään syytä rajata täysi-ikäisiin henkilöihin. Myös alaikäisen sukupuoli-identiteetti voi olla toinen kuin hänen juridinen sukupuolensa. Näissäkin tapauksissa nimen muuttaminen identiteettiä vastaavaksi voi olla hyvin merkittävä asia henkilön hyvinvoinnin kannalta. Juridinen nimi vaikuttaa vahvalla tavalla siihen, missä sukupuolensa henkilö kohdataan esimerkiksi koulussa ja muissa palveluissa. Alaikäisen kohdalla nimen muuttamista on aina arvioitava kyseisen

lapsen edun näkökulmasta. Transsukupuolinen lapsi voi Seta ry:n mukaan jo hyvin varhain tuoda esille, että hän kokee olevansa toista kuin syntymässä hänelle määritettyä sukupuolta. Suomessa ja maailmalla on yleistymässä käytäntö, jossa transsukupuolista lasta autetaan mahdollistamalla elämä oman identiteetin mukaisen sukupuolen sosiaalisessa roolissa jo lapsena. Tällöin esimerkiksi juridinen poika käy koulu identiteettinsä mukaisesti tyttönä. On tutkimusnäyttöä siitä, että lapsen hyvinvointi merkittävästi vahvistuu sosiaalisen transition jälkeen.

2.3 Lapsen sukunimen määräytyminen

- 6. Jos lapsen vanhemmilla on yhteinen sukunimi, on edelleen perusteltua, että lapsi saa saman nimen kuin hänen vanhemmillaan on. Sisarusten keskinäisen nimi yhteyden periaate on kuitenkin toissijainen vanhempien yhteiseen sukunimeen nähden. Perherakenteiden muuttumiseen liittyvistä haasteista huolimatta perheen nimi yhteyden säilyttämisestä ei ole syytä tarkoituksellisesti luopua.**

Nimilautakunta, lapsiasiavaltuutettu, Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti ja Pohjois-Suomen maistraatti kannattavat arviomuistiossa esitettyä pääsääntöä lapsen sukunimen määräytymisestä.

Nimilautakunta toteaa, että harvinaisissa tilanteissa lapselle on voitu hakemuksesta antaa muu kuin vanhempien yhteinen nimi. Lautakunta katsoo, että tällaisesta hakemuksesta tulisi vastaisuudessaakin pyytää nimilautakunnan lausunto.

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan voi edelleen harkita, onko valintaa syytä tasa-arvoistaa niin, että vanhemmat voisivat valita kumman sukunimestään kullekin lapselleen antavat, ja tarvitseeko sukunimen valinnan määräytyä ensimmäisen lapsen sukunimen perusteella.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu huomauttaa, ettei lapsen edun mukaista kaikissa tilanteissa välttämättä ole, että lapsella on sama sukunimi kuin jollain hänen juridisista vanhemmistaan. Uudistuksessa on ylipäättään syytä varmistaa eri perhemuotojen yhdenvertainen kohtelu.

Seta ry ja *Monimuotoiset perheet -verkosto* toteavat lisäksi, että esimerkiksi sateenkaariperheissä lapsilla voi olla useampi kuin kaksi tosiasiallista vanhempaa eikä vanhempien mahdollisuutta valita lapselleen sukunimi ei rajoittaa vaatimalla, että lapsella on sama sukunimi kuin vanhemmilla. Vanhemmat voivat toivoa lapselleen nimi yhteyttä vanhempaan, jota laki ei kuitenkaan tunnusta lapsen juridiseksi vanhemmaksi. Monimuotoisissa perhetilanteissa saattaa syntyä tarve erilaisille nimiratkaisuille, joiden voidaan katsoa olevan lapsen edun mukaisia. Joissain tilanteissa on lapselle keskeisempää, että hänellä on sisaruksen tai oman biologisen, juridisesta vanhemmuudesta luopuvan vanhempansa sukunimi. Näin voi olla esimerkiksi lapsen tullessa adoptoiduksi sijaisperheeseen, sateenkaariperheissä toteutuvissa niin kutsutuissa apilaperheissä sekä uusperhetilanteissa. Sukunimiä koskevassa sääntelyssä on huomioitava perhemuotojen moninaisuus ja niiden välinen yhdenvertaisuus. On luotava tapoja, joilla perheet voivat perhemuodostaan huolimatta saada halutessaan käyttöönsä tosiasiallisia perheyhteyttä ilmentäviä sukunimiä.

- 7. On syytä pohtia, tulisiko kaksiossaisten sukunimien käyttö lapsille sallia tilanteissa, joissa lapsen vanhemmilla on eri sukunimi. Tarve kaksiossaisten sukunimien käyttöön ottamiselle on kasvanut paitsi vanhempien erinimisyyden, myös väestön kansainvälistymisen myötä. Jos kaksiosaiset sukunimet sallitaan, tarve harkita muissa Pohjoismaissa käytössä olevien välinimien käyttöönottamista poistuu.**

Nimilautakunnan arvion mukaan kaksiossaisten sukunimien käyttöönotto on selvittämisen arvoinen ehdotus. Se on sinänsä ajankohtainen uudistus ja vastaa kansainvälistä nimikäytännön kehitystä useassa eri valtiossa ja usealla eri kielialueella. Erityistä painetta vastaavanlaiseen uudistukseen syntyisi, jos vastaava ehdotus hyväksytään sellaisenaan Ruotsissa. Ehdotettu uudistus vastaisi lisäksi yhä useamman perheen tarpeita tilanteissa, joissa vanhemmilla ei ole syystä tai toisesta yhteistä sukunimeä. Kaksiosaisia sukunimiä koskevat lausuntopyynnöt ovat selkeästi yleistymässä.

Kotimainen nimikäytäntö on ollut varsin patriarkaalinen. Kun sukunimen valinta avioliitossa on tasa-arvoistunut, myös lapsen sukunimen valinta voisi olla vanhemmille sillä tavalla vapaata, että vanhemmat voisivat valita kumman sukunimen lapselleen antavat sukunimen ensimmäiseksi osaksi. Myös samaa sukupuolta olevien pariin osalta käytäntö lisäisi samanarvoisuutta. Vapaa sukunimen valinta voisi edesauttaa harvinaisempien nimien säilymistä ja rikastuttaa sillä tavalla nimiperintöä. Tällainen valinnanvapaus sallisi yksilöllisemmän nimenvallinnan niille, jotka sitä haluavat. Jos tällainen mahdollisuus olisi laissa, uusperheiden lasten erinimisyys kiinnittäisi vähemmän huomiota.

Kaksiossaisten sukunimien synnyttämät heijastusvaikutukset väestötietojärjestelmään tulisi selvittää. VTJ:n tietokanta sallii nykyisin sata merkkiä henkilön sukunimen merkitsemiseksi, joten tilan puolesta kaksiosaiset sukunimet eivät aiheuttaisi ongelmia. Uudistuksen jälkeen Suomessa olisi käytössä kaksi eri nimijärjestelmää päällekkäin, eikä VTJ:n tiedoista voi aina päätellä, millä perusteella henkilö on saanut kaksiosaisen sukunimen. Siirtymäsääntely saattaisi lisätä viranomaistyötä ja siirtymäaika olisi pitkä, jopa noin 80 vuotta.

Yhdisteltävien nimien määrä olisi syytä rajoittaa kahteen. Tulee kuitenkin huomioida, että kotimaiseen nimistöömme kuuluu myös sellaisia yhdysmerkin sisältäviä kaksiosaisia sukunimiä kuten *Ala-Heikkilä* tai *Ylä-Outinen*, joita on sekä syntyhistoriansa kannalta että nimioikeudellisesti tarkasteltava yhtenä nimenä.

Nykyisen vakiintuneen käytännön mukaan henkilökohtaisessa käytössä oleva sukunimi erotetaan puolisoiden yhteisestä sukunimestä yhdysmerkillä. Jos säädettävässä laissa sallitaan lapsille vanhempien sukunimestä yhdistetty kaksiosainen sukunimi, tulisi vanhempien itsemääräämisoikeutta kunnioittaen sallia ilmoituksenvarainen valinta siitä, erotetaanko lapsen sukunimet yhdysmerkillä vai ei. Myös Kotimaisten kielten keskuksen arvion mukaan yhdysmerkin käyttö voisi kaksoissukunimissä olla vaapaavalintaista.

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan kysymys kaksiosaisista sukunimistä edellyttää eri mahdollisuuksien ja niiden seurauksien huolellista punnintaa: kaksiossaisten sukunimien tai niiden toisen osan periytyminen ja käyttö avo- tai avioliitossa (tai rekisteröidyssä parisuhteessa) olisi määriteltävä selvästi. Olisi määriteltävä, käsitelläänkö lapsen kaksiosaista sukunimeä kuten nykyistä avioliiton aikaista kaksiosaista nimeä nimenä, josta toinen osa on vain henkilökohtaisessa käytössä ja toinen

periytyy, ja määritetäänkö mahdolliseksi periytyväksi osaksi kaksiosaisen sukunimen ensimmäinen vai toinen osa vai onko sen valinta vapaata. Jos periytyvän osan voi valita vapaasti, ”sukunimi” voi vuorotellen periytyä kummalta puolen vanhempia tahansa. Voidaanko siinä tapauksessa käyttää edelleen käsitettä ”sukunimi”, onko siirryttävä Ruotsin mallin mukaan väljempään ilmaisuun ”jälkinimi” (efternamn), vai määritelläänkö ”sukunimi” uudelleen nimeksi, joka voi olla joko periytynyt nimi, uudelleen toiseen sukunimeen yhdistetty nimi tai nimi, josta toinen osa on pudotettu pois? On määriteltävä myös, määrääkö ensimmäiselle lapselle valittu kaksiosainen sukunimi perheen seuraavien lasten sukunimen ja sen järjestyksen. Lisäksi on selvennettävä myös näin syntyneiden nimikombinaatioiden muutosmahdollisuudet jatkossa: voiko jommankumman osan pudottaa pois tai vaihtaa omasta suvusta viiden polven sisällä valikoituun mieluisampaan nimeen?

Lapsiasiavaltuutetun mukaan kaksiosaisen sukunimien sallimisessa lapselle tilanteessa, jossa vanhemmilla on eri sukunimi, on syytä pohtia, mutta lapsivaikutusten arvioinnilla on tässä keskeinen rooli.

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että arviomuistiossa lapsen sukunimen muodostamista vanhempien sukunimistä perustellaan sukupuolten tasa-arvolla. Tasa-arvovaltuutetun tietoon ei ole tullut, että sukunimen valinta koettaisiin tällä hetkellä tasa-arvo-ongelmaksi. Sukupuolten tasa-arvo ei lähtökohtaisesti edellytä vakiintuneen sukunimikäytännön muuttamista, vaikka joustavampi käytäntö sinänsä lisäksi parinen ja perheiden valinnanvapautta.

Jos kaksiosaisiin sukunimiin perustuva järjestelmä kuitenkin halutaan luoda, tasa-arvovaltuutettu huomauttaa, että kulttuureissa, joissa tällainen käytäntö on jo käytössä, lapsen nimi muodostuu yleensä isän isän sukunimestä ja äidin isän sukunimestä. Nimien periytymiskysymykseen ei arviomuistiossa oteta suoraa kantaa. Jotta Suomeen luotava uusi käytäntö olisi mahdollisimman joustava ja tasa-arvoinen, suositeltava vaihtoehto on tällöin, että henkilö, jonka sukunimi koostuu hänen äitinsä ja isänsä sukunimistä, voisi itse päättää, kumman nimistä haluaa periyttää lapsilleen.

Naisjärjestöjen Keskusliitto puoltaa ehdotusta, jonka mukaan lapselle olisi uuden nimilain mukaan mahdollista antaa vanhempien sukunimet yhdistävä kaksiosainen sukunimi. Tämä korostaa vanhempien sukunimistä muodostettu sukunimi lapsen yhteyttä molempiin vanhempiinsa. Käytäntöä puoltaa myös se, ettei vanhempien enää tarvitsisi valita, kumman vanhemman sukunimen heidän lapsensa saavat.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikkö ja *Hämeen maistraatti* toteavat, että mikäli sallitaan kaksoisnimen antaminen lapselle silloin, kun vanhemmilla on eri sukunimi, on säädettävä tarkkaan nimen ”periytyvyys”. Muuten saatetaan olla tilanteessa, jossa lapsen aikuistuessa ja solmiessaan avioliiton samanlaisen kaksoisnimen omaavan kanssa, heillä olisi neliosainen sukunimi. Lapsille voitaisiin antaa kaksoisnimi, mutta sen jälkeinen määrittely nimien käytöstä pitää ratkaista lainsäädännössä. Ehdotus ei poista epäkohdaksi koettua tilannetta, jossa vanhemmat eivät voi ilman hakemusmenettelyä suoraan antaa lapselleen esimerkiksi kansalaisuusvaltionsa nimikäytännön mukaista nimeä, jossa lapsen sukunimeksi määräytyisi vanhemman nimen sijaan esimerkiksi isovanhemman nimi. Kansainvälisten nimien ongelmat kaksoisnimistä tulisi tarkkaan pohtia ja säätää laissa.

Hämeen maistraatti pohtii lisäksi lausunnossaan muun muassa ehdotuksen suhdetta nykyainsäädännön sallimaan henkilökohtaisen sukunimen käyttämöhdöllisyyteen ja ehdotuksen mukaiseen mahdollisyyteen valita itse kaksiosaisen sukunimen esiintymisjärjestys. Eri järjestelmien päällekkäisyys saattaa aiheuttaa sekaannusta siitä, mikä sukunimi voi periytyä.

Pohjois-Suomen maistraatti ei vastusta lapsille annettavaa kaksoisnimeä, mutta sen mukaan määrittely nimien käytöstä pitää ratkaista mahdollisimman selvästi. Poikkeusperustetta kansalaisuutensa, perhesuhteidensa tai muun erityisen seikan perusteella yhteys vieraaseen valtioon voidaan pitää myös jatkossa hyväksyttävänä. Tällöin kansainvälisten nimien ongelmat kaksoisnimistä voidaan ratkaista eri lailla, hyväksyen heidän aiemman kotivaltionsa nimikäytäntö.

Uudenmaan maistraatin mukaan perhesuhteiden kansainvälistyttyä pitäisi olla mahdollista merkitä Suomessa syntyneelle lapselle suoraan kaksiosainen sukunimi, mikäli vanhemmilla tai toisella heistä on yhteys vieraaseen valtioon, jossa kaksiosainen sukunimi vastaa valtiossa noudatettua nimikäytäntöä. Nopealla aikataululla ei ole kuitenkaan syytä valmistella nimilain muutosta, joka mahdollistaisi yleisesti yhdistelmänimet.

Seta ry:n ja *Monimuotoiset perheet -verkoston* mukaan mahdollisuus antaa lapselle vanhempien sukunimistä muodostettu kaksiosainen sukunimi sekä saman mahdollisuuden luominen avioliitossa oleville puolisoille on kannatettava.

2.4 Lapsen sukunimen muuttaminen

- 8. Valtaosa sukunimen muuttamista koskevista säännöksistä on perusratkaisuiltaan ja menettelyiltään edelleen perusteltuja. Eräitä säännöksiä tulee kuitenkin ajanmukaistaa ottamaan huomioon tilanne, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta.**

Nimilautakunnan, Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja Kotimaisten kielten keskuksen mukaan nimilain 4 §:n ajanmukaistaminen ilmaukseen "toinen vanhempi" isän sijaan on perusteltu.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ja *Monimuotoiset perheet -verkosto* toteavat, että perheen sisäisen adoption tilanteissa vanhempien on voitava päättää lapsen sukunimestä omalla ilmoituksella. Nykylain mukainen tuomioistuinmenettely on liian raskas menettely niihin sisäisen adoption tapauksiin, joissa lapsi on syntynyt perheen yhteiseksi lapseksi. Nykysäännöksen mukaan lapsi saa adoptiovanhempansa nimen, ja vain tuomioistuimen päätöksellä lapsi voi säilyttää oman sukunimensä. Perheen sisäisessä adoptiossa tämä käytäntö ei sovellu oletukseksi.

Lastensuojelun Keskusliitto haluaa vielä muistuttaa nimilain 16 a §:n ja 32 d §:n tarpeellisuudesta. Huostaanotetun lapsen nimen muuttamiseen liittyvien käytännössä ilmenneiden ongelmatilanteiden välttämiseksi nimilakia muutettiin lastensuojelulain säätämisen yhteydessä siten, että huostaanotetun lapsen nimeä muutettaessa maistraatin on pyydettävä asiasta lausunto sosiaalihuollosta vastaavalta toimielimeltä. Käytännössä em. säännökset ovat osoittautuneet aiheellisiksi.

9. On pohdittava, tuleeko huoltajan neuvotella lapsen nimen muuttamisesta myös lapsen toisen vanhemman kanssa, vaikka toinen vanhempi ei ole lapsen huoltaja, mutta hänellä on lapsen kanssa sama sukunimi. On edelleen keskusteltava siitä, tulisiko kevennetty ilmoitusmenettely olla mahdollinen nykyistä useammin, vai edellyttääkö lapsen etu viranomaiskäsitteilyä lapsen toistuvien nimenmuutosten ehkäisemiseksi.

Huoltajan toimivalta

Nimilautakunnan mukaan lapsen huollosta tehty ratkaisu vaikuttaa siihen, kenellä on oikeus tehdä ratkaisu lapsen nimestä ja nimenmuutoshakemuksen tekemisestä. Jos lapsi on yhteishuollossa, päätös lapsen nimestä ja nimen muuttamisesta on tehtävä pääsääntöisesti yhdessä. Jos lapsen toista huoltajaa ei tavoiteta esimerkiksi sen vuoksi, että hän asuu toisessa maassa, eikä hänellä ole koskaan ollut mitään liittymää Suomeen, Suomessa asuvan ja useimmissa tapauksissa tänne muuttaneen huoltajan hakemus lapsen nimen muuttamiseksi on tutkittu ja ratkaistu. Siinä tapauksessa, että lapsella on vain yksi huoltaja, hän käyttää lapsen puolesta nimiasiassa puhevaltaa. Lapsen nimen muuttaminen avioeron jälkeen saattaa johtaa siihen, että huollosta erotettu vanhempi menettää nimityhteyden omaan lapseensa. Ainoa mahdollinen tapa estää tällainen nimityhteyden katkeaminen olisi irrottaa lapsen nimeä koskeva ratkaisu lapsen huollosta ja säätää siitä, että nimiratkaisun tekevät kaikissa tapauksissa yhdessä aina lapsen biologiset vanhemmat tai adoptiovanhemmat. Joissakin tapauksissa tämä voisi edistää lapsen etua. Nykyiseen oikeustilaan verrattuna tällainen muutos olisi kuitenkin suhteellisen radikaali. *Nimilautakunta* katsoo, ettei ehdotettuun muutokseen ole aihetta.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti, Länsi-Suomen maistraatti, Pohjois-Suomen maistraatti ja Uudenmaan maistraatti toteavat, että lapsen nimenmuutoksesta päättäminen tulisi säilyä huoltajalla tai huoltajilla. *Länsi-Suomen maistraatti* tuo esiin, että jo ne tilanteet, joissa lapsella on kaksi huoltajaa, aiheuttavat paljon hankaluuksia, koska useimmiten toinen huoltaja ei suostu allekirjoittamaan hakemusta. Jos myös vanhempaa olisi kuultava, tämä hankaloittaisi tilanteita entisestään. Maistraatti haluaa korostaa tällaisen uudistuksen vaikutusta huoltaja-vanhempi-käsitteiden merkitykselle. Jos nimilain säännös sisältäisi pelkän velvollisuuden neuvotella vanhemman kanssa, mietittäväksi tulisi sekin, mikä merkitys vanhemman mielipiteelle annettaisiin. *Pohjois-Suomen maistraatti* toteaa lisäksi, että se ei voi kontrolloida sitä, käydäänkö asiasta neuvotteluja lapsen toisen vanhemman kanssa. *Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö* toteaa lisäksi, että kuulemisvelvoitteen laajentaminen olisi myös vastoin uudistuksen tavoittelemaa normien purkua.

Lapsiasiavaltuutetun mukaan lapsen huoltoon liittyviä kysymyksiä tulisi pohtia erityisesti lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain uudistamisen yhteydessä. Käytännössä näihin tilanteisiin liittyvät ongelmat todennäköisimmin ilmenevät vaikeissa huolto- ja tapaamisoikeutta koskevissa riitatilanteissa, joissa vanhemmilla ei välttämättä ole keskusteluyhteyttä lainkaan tai suhde on hyvin riitainen. Lainsäädännön tulisi mahdollisimman hyvin tukea lapsen edun mukaisen ratkaisun varmistamista.

Lastensuojelun Keskusliitto korostaa, että olisi toivottavaa, että päätös lapsen nimenmuutoksesta olisi vanhempien yhteinen. Välttämätöntä asiassa on lapsen näkemysten selvittäminen ja niiden kunnioittaminen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Keskusliitto kuitenkin korostaa, että mikäli nimilakiin lisätään neuvottelovelvoite

vanhempien välille, tulee velvoitteen sisällön määrittely olla tarkkaa ja selkeää. Mitä vaikutusta on esim. sillä, jos toista vanhempaa on hyvin vaikea tavoittaa ja tästä syystä neuvottelovelvoite jää toteutumatta? Mikä merkitys annetaan sille, jos toinen vanhempi kieltää nimenmuutoksen neuvotteluista huolimatta? Miten laaja/pitkä neuvottelovelvollisuus on ja miten se tarkalleen ottaen toteutetaan? Miten sen toteutuminen todennetaan/näytetään toteen, jos yhteisymmärrykseen ei päästä? Mikä merkitys on lapsen mielipiteellä ja miten se otetaan huomioon?

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry (YVPL) huomauttaa, että eron jälkeen vanhemmat yleensä pääsääntöisesti säilyttävät lapsen yhteishuoltajuuden (yli 90 %), koska vanhemmat mahdollisista erimielisyyksistä huolimatta kykenevät tekemään yhteisiä päätöksiä lapsen nimestä, passista, uskontokunnasta äidinkielestä, koulu- muodosta ja terveydenhuoltoon liittyvistä kysymyksistä. Lähivanhemman yksinhuoltajuus on poikkeus, johon yleensä on päädytty, kun juuri näiden lasta koskevien virallisten päätösten tekeminen on vaikeaa. Myös lainsäädännön johdonmukaisuuden vuoksi nykyinen vanhemman päätöksenteon ja huoltajuuden yhteys pitää YVPL:n mukaan säilyttää.

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää tärkeänä, että oikeus lapsen nimen muutokseen pysyy jatkossakin huoltajien yhteisenä päätöksenä, tai jos lapsella on yksi huoltaja, hänen on voitava tehdä päätös yksin.

Sekä *Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry* että *Monimuotoiset perheet -verkosto* korostavat sitä, että erityisen tärkeää on huomioida, että lähisuhdeväkivallan, vainon tai muun vastaavan uhrin sekä todistajan mahdollinen osallistuminen suojeluohjelmaan toteutuu. Uhrin tai todistajan salaisilla yhteystiedoilla ei luonnollisesti ole merkitystä, jos häntä seuraavan lapsen yhteystietoja ei ole oikeus muuttaa.

Toistuvat nimenmuutokset

Nimilautakunta toteaa, että se on joissain suhteellisen harvinaisissa tilanteissa lausunut lapsen oikeudesta pysyvään nimi-identiteettiin. Lapsen etu- ja sukunimeä on saatettu muuttaa useita kertoja jo tämän ensimmäisten elinvuosien aikana. Nykyinen laki ei tarjoa mahdollisuutta puuttua tällaisiin ketjuuntuneisiin nimenmuutostilanteisiin. Vaikka lautakunta ei pidä tarkoituksenmukaisena rajoittaa henkilön oikeutta muuttaa omaa tai lapsensa etu- ja sukunimeä johonkin tiettyyn maksimimäärään, viranomaisella tulee olla mahdollisuus puuttua tilanteeseen, jossa hyvin nuoren lapsen etunimeä on muutettu jo useasti ja uusi nimenmuutoshakemus on jälleen vireillä. Jo nykyisellään 12-vuotiaan on hyväksyttävä oman nimensä muuttaminen (nimilain 33 §), mutta tätä nuoremman lapsen nimenmuutoksista päättävät yksin huoltajat.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ja *Hämeen maistraatti* toteavat, että toistuvat sukunimenmuutokset sekä aikuisten että erityisesti lasten osalta tulee voida torjua. Erityisesti tulisi harkita alaikäisen lapsen ollessa kyseessä lapsen edun mukaisuutta koskeva rajoituksen ottamista lakiin. Lapsen sukunimen muuttamisessa hakemusmenettely puoltaa paikkansa muistiossa todetun lapsen edun vuoksi. *Uudenmaan maistraatin* mukaan kevennetty ilmoitusmenettely pitäisi kuitenkin olla mahdollista, kun toisesta vanhemmasta tulee yksinhuoltaja ja hän tahtoo muuttaa lapsen sukunimen omaksi sukunimekseen.

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että lapsella on oikeus säilyttää nimensä. Sukunimestä tulee osa lapsen identiteettiä ja melko varhaisessa vaiheessa, joten sen muuttamisen tulee olla harkittu päätös. Sukunimen vaihtamisesta voi seurata hämmäntäviä tilanteita lapselle, joka toimii jo tavalla tai toisella kodin ulkopuolella, esimerkiksi osallistuu varhaiskasvatukseen tai käy koulua. Nimenmuutoksen tekeminen, ainakaan toistuvasti, ei siten lähtökohtaisesti tue lapsen oikeutta nimeen.

Lastensuojelun Keskusliiton mukaan lapsen nimen vaihtaminen kevyin perustein tai useasti on ongelmallista lapsen kannalta. Keskusliitto korostaa, että nimi ilmentää ihmisen identiteettiä ja yksilöi henkilön yhteisössään. Nimen perusominaisuus on pysyvyys. Nimi pitäisi antaa niin harkitusti, ettei olisi syytä muuttaa sitä. Jos nimi täytyy jostain syystä muuttaa, muutoksen pitäisi johtaa aiempaa pysyvämpään nimeen, vakiintuneeseen käyttöön. Kyseessä ei saisi olla nimen muuttelu, vaan muutos. Sekä *Lastensuojelun Keskusliitto* että *Yhden Vanhemman Perheiden Liitto* pitävät nykyistä menettelyä lapsen nimen muuttamisessa asianmukaisena ja katsoo, että viranomaiskäsitely lapsen toistuvien nimenmuutosten ehkäisemiseksi on tarpeellista.

Myös *Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus* pitää tarkoituksenmukaisena, että lapsen sukunimen muuttaminen edellyttäisi jatkossakin viranomaiskäsitelyä. Tällöin voidaan varmistaa, että lapsen etu otetaan huomioon sukunimeä muutettaessa ja että lapsen itsemääräämisoikeus toteutuu riittävällä tavalla.

10. Lapsen itsemääräämisoikeutta koskevat säännökset ovat muistion mukaan edelleen perusratkaisuiltaan ajanmukaiset.

Hämeen maistraatin ja *Pohjois-Suomen maistraatin* mukaan nykyiset ikäraajat ovat lapsen itsemääräämisen osalta sopivat. *Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön* mukaan on järkevää, että alaikäinen voi vasta 15-vuotiaana vaihtaa sukunimeään itsenäisesti.

Nimilautakunnan käsityksen mukaan nimilain 33 §:ssä oleva 12 vuoden suostumusikäraja on varsin korkea. Koska nimi liittyy olennaisesti lapsen omaan identiteettiin ja jokapäiväiseen elämään, tulisi lapsen mielipide nimenmuutokseen kirjallisesti selvittää, kun lapsi on täyttänyt 10 vuotta.

Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus pitää lapsen sukunimen muuttamisen säilyttämistä viranomaismenettelyssä perusteltuna, koska se turvaa lapsen itsemääräämisoikeuden toteutumisen. Ilmoitusmenettely rajoittuisi helposti vain 12-vuotiaan tai sitä vanhemman lapsen antamaan suostumukseen, jolloin alle 12-vuotiaan lapsen tahtoon ei olisi juurikaan mahdollista kiinnittää huomiota.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että lapsen edun mukainen ratkaisu edellyttää aina lapsen mielipiteen selvittämistä ja mielipiteen huomioimista lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla.

Lastensuojelun Keskusliitto pitää alaikäisen itsemääräämisoikeutta koskevia säännöksiä osittain asian/ajanmukaisina. Nimilain 33.1 § tekee mahdolliseksi myös 12 vuotta nuoremmalle henkilölle vastustaa nimensä muuttamista ottaen huomioon alaikäisen iän ja kehitystason mukaiset edellytykset. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:ään tehdyn viittauksen myötä alaikäinen voi käyttää huoltajan ohella itsenäisesti puhevaltaansa nimiasioissa, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Keskusliitto painottaa, että keskeistä alaikäisen osallistumisen oikeuden toteutumisen kannalta on, että alikäisellä on tosiasiallisesti mahdollisuus vaikuttaa häntä koskevaan päätöksentekoon.

hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4.2 §:n mukaisesti, ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Tätä on syytä korostaa myös nimilain alaikäisen itsemääräämistä koskevissa säännöksissä.

Keskusliitto haluaa tuoda esille, että myös alle 15-vuotias voi olla elämäntilanteessa, jossa hänellä on tarve ja selkeä syy nimen muuttamiseen huoltajien/huoltajan vastustuksesta huolimatta. Toisaalta 15 vuoden ikäraja on myös tehty suojelemaan alaikäistä tämän omilta harkitsemattomilta päätöksiltään, jotka myöhemmin haittaavat hänen elämäänsä. Keskusliitto ehdottaa, että nimilain 33 § 3 momentin osalta nimilain uudistuksen pohjaksi arvioitaisiin myös sitä, millä edellytyksillä alle 15-vuotias voisi saada nimensä muutetuksi, jos siihen olisi olemassa erityisen painavia perusteita ja se olisi lapsen edun mukaista.

Keskusliitto korostaa, että vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten osalta nimilain 33 §:n tulkinnassa tulee ottaa huomioon, että lapsen vakava sairaus tai vammaisuus ei automaattisesti tarkoita sitä, että pääsääntöisesti lapsi olisi kykenemätön ilmaisemaan tahtoaan. Kyse on usein siitä, onko lapselle tarjottu mahdollisuutta ja riittävästi tukea ja apua itsensä ilmaisuun sekä onko hänellä käytössään riittävät keinot/välineet kommunikaatioon.

Seta ry:n mukaan alaikäisen etunimen muuttamisen osalta olisi arvioitava, miten ja milloin alaikäinen voi itse laittaa vireille hakemuksen etunimen muuttamisesta. Prosessissa olisi varmistettava, että lasta kuullaan hänen oman kehitystasonsa mukaisesti ja että ratkaisu tehdään aina ennen kaikkea lapsen edun näkökulmasta.

2.4 Sukunimen muuttaminen avioliiton tai avioliiton purkautumisen perusteella

11. Lähtökohta, jonka mukaan aviopuolisot säilyttävät avioituessaan oman nimensä, on edelleen perusteltu. Yhteisen sukunimen ottaminen tulee edelleen olla mahdollista samalla tavoin kuin nykyisin.

Nimilautakunta ja Naisjärjestöjen Keskusliitto pitävät ehdotusta perusteltuna. *Naisjärjestöjen Keskusliitto* korostaa, että sukupuolten tasa-arvon kannalta on tärkeää, että naisella on avioituessaan oikeus säilyttää oma sukunimensä ja että lapsille on mahdollista antaa heidän äitinsä sukunimi.

12. Jos kaksiosaisen sukunimien käyttö sallitaan lapsille, tulisi vastaava mahdollisuus olla käytettävissä myös aviopuolisolle. Mahdollisuus puolisoitten kaksiosaisen sukunimen muodostamiseen puolisoitten sukunimistä olisi mahdollinen molemmille puolisoille. Puolisot saisivat itse valita nimien järjestyksen. Järjestyksen ei tarvitsisi olla sama molemmilla puolisoilla.

13. Jos kaksiosaisien sukunimien käyttö sallitaan, samalla luovuttaisiin henkilökohtaisten sukunimen käyttämisestä. Muutos ei olisi takautuva. Ne, joilla on henkilökohtainen sukunimi, saisivat joko pitää henkilökohtaisen sukunimen, luopua siitä tai vaihtaa sen kaksiosaiseen sukunimeen.

Nimilautakunnan ja Kotimaisten kielten keskuksen mukaan käytäntö, joka sallisi yhden sukunimen lisäksi myös yhdistämällä muodostetun kaksiosaisen sukunimen käytön, olisi sikäli selkiyttävä, että nykyäänkin henkilökohtaisessa käytössä olevan ja puolisoiden yhteisen sukunimen yhdistelmä ymmärretään kokonaisuutena yhdeksi sukunimeksi siitä huolimatta, että vain osa siitä periytyy. Jos kaksiosaiset sukunimet hyväksytään, nimien järjestys olisi sallittava tasa-arvoisesti niin, että kumpikin puoliso voisi säilyttää oman nimensä kaksoissukunimen ensimmäisenä osana. Tällöin voisi helpommin havaita sen, kumpi nimi on alkuperäisesti oma. Nimien määrä olisi syytä rajata kahteen. Nimilautakunta viittaa lisäksi yhdysmerkin käyttämisestä lasten kaksoissukunimien kohdalla lausumaansa.

Naisjärjestöjen Keskusliitto kannattaa esitystä, jonka mukaan kaksiosaiset, puolisoilla ennen avioitumista olleista sukunimistä muodostuvat sukunimet sallitaan avioliittoa solmittaessa ja että kaksiosaisen sukunimen käyttö tulee mahdolliseksi molemmille puolisoille. Sukupuolten tasa-arvon kannalta on tärkeää, että puoliset saavat itse valita nimien järjestyksen ja että puolisoiden kaksiosaisien sukunimien ei tarvitse olla samassa järjestyksessä toisiinsa nähden.

Länsi-Suomen maistraatti toteaa, että jos lapselle sallitaan vanhempien eri sukunimistä muodostettu kaksoisnimi, lakiin tulee säätää sen vaikutuksista esimerkiksi niihin tilanteisiin, joissa lapsi myöhemmin avioituu. Se voisi tapahtua esimerkiksi niin, että rajoitetaan sukunimien määrää tai todetaan, ettei kahta peräkkäistä kaksoisnimeä sallita eli yhteensä neljää toisistaan viivalla erotettua nimeä. Tässä on kuitenkin huomioitava sukunimet, joihin jo alun perin liittyy väliviiva, esimerkiksi Mäki-Petäjä.

Hämeen maistraatti ja *Pohjois-Suomen maistraatti* eivät pidä hyvänä ajatuksena sitä, että sukunimien järjestyksen voisi valita täysin vapaasti. Se aiheuttaisi sekaannusta, hämmennystä ja virheitä sekä vaikeuttaisi esim. periytyvän sukunimen selvittämistä. Nimien järjestys, periytyvyys (myös aikuisilla sukunimen muuttajilla) ja kirjoitusasu tulisi olla selkeästi säädelty. Toki poikkeuksena nykyisinkin jo sallittu kansainvälisen liittymän olemassa olo – silloin sukunimi voi määräytyä ao. vieraan valtion nimikäytännön mukaan henkilön kansalaisuuden, avioliiton tai muun ao. valtioon liittyvän erityisen seikan johdosta.

Hämeen maistraatti toteaa lisäksi, että jos kaksiosaisen sukunimen ottaminen sallitaan, tämä aiheuttaa toki myös jo olemassa olevan väestön osalta liikehdintää. On tarkkaan pohdittava hoidetaanko sukunimen muuttaminen ilmoituksella vai hakemuksella, hoituuko muutos esim. sähköisellä käsittelyllä automaattisesti ilman resurssien lisäystä maistraateissa. Resurssija pohdittaessa on otettava huomioon se, että suurelta osin väestötietojärjestelmään kirjatun väestön osalta heidän vanhempensa tiedot eivät välttämättä ole väestötietojärjestelmässä, mikäli vanhemman nimi tulee olla osa kaksiosaista nimeä. Myös kansainvälisen liittymän omaavien henkilöiden nimien määräytyminen kaksiosaisessa suomalaisessa järjestelmässä tulee säädellä, jos henkilö haluaa suomalaisen lainsäädännön mukaisen kaksiosaisen sukunimen.

Vapaa-ajattelijain Liitto ry:n mukaan avioituvien sukunimen osalta olisi selkeämpää, että päätös sukunimestä tehtäisiin avioliiton esteiden tutkintaa haettaessa. Nykyisen lain mukaan sukunimi ilmoitetaan vihkijälle. Muutos eriyttäisi selkeämmin avioliiton juridisen merkityksen ja siihen liittyvän päätösvallan uskonnollisesta rituaalista.

14. Rekisteröityä parisuhdetta koskevasta laista tulisi poistaa rajoitus, jonka mukaan rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta nimilain puolison sukunimeä koskevia säännöksiä.

Nimilautakunta toteaa, että se on luonut omalla lausuntokäytännöllään samaa sukupuolta oleville henkilöille mahdollisuuden saada hakemuksesta yhteisen sukunimen, jos henkilöt ovat rekisteröineet parisuhteensa. Nimilain joustavat säännökset sallivat perhesuhteissa tapahtuneen muutoksen huomioon ottamisen nimenmuutoshakemusta käsiteltäessä.

Pohjois-Suomen maistraatti, Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Naisjärjestöjen keskusliitto, Kotimaisten kielten keskus, Monimuotoiset perheet -verkosto ja Seta ry kannattavat rajoituksen poistamista. Seta ry:n mukaan kaksiosaisen sukunimen ottaminen tulisi lisäksi toteuttaa yhdenvertaisesti rekisteröidyt parisuhteet huomioiden.

Nimilautakunta, Väestörekisterikeskus, Pohjois-Suomen maistraatti sekä Naisjärjestöjen Keskusliitto esittävät lisäksi, että nimilaissa säädettäisiin mahdollisuus ilmoittaa yhteisen sukunimen ottaminen mahdolliseksi niille, jotka 1.3.2017 tai sen jälkeen ovat avioliittolain 1 a §:n mukaisesti muuttaneet rekisteröidyn parisuhteensa avioliitoksi tekemällä sitä koskevan yhteisen ilmoituksen maistraatille.

Nimilautakunta ja Väestörekisterikeskus toteavat lisäksi, että on oletettavaa, että suuri osa rekisteröidyssä parisuhteessa olevista haluaa muuttaa parisuhteensa avioliitoksi melko pian sen jälkeen, kun se tulee mahdolliseksi. Osa heistä haluaa varmasti myös yhteisen sukunimen, jonka saamiseksi he ilman yllä sanottua säännöstä joutuisivat tekemään hakemuksen. Ilmoitusmenettelyn mahdollistaminen säästäisi sekä asianosaisilta että nimiviranomaisilta resursseja. Vaikka nimilain muutos ei ehtisi voimaan 1.3.2017, ylläsanotun säännöksen voimaantulo auttaisi niitä, joille yhteisen sukunimen ottamisella ei ole kiirettä tai jotka haluavat muuttaa nimensä ilman hakemusmenettelyn kustannuksia.

2.5 Sukunimen muuttaminen uudeksi sukunimeksi

15. Sukunimen muuttamista koskevasta haitta-arvioinnista voidaan luopua. Sukunimen muuttamistarvetta ei tarvitse jatkossa erikseen perustella.

Nimilautakunta, Pohjois-Suomen hallinto-oikeus, Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti ja Pohjois-Suomen maistraatti kannattavat ehdotusta.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ja Hämeen maistraatti toteavat kuitenkin, että jonkinlainen tarkoituksenmukaisuusperuste voisi olla syytä jättää lakiin, jotta voitaisiin tarvittaessa torjua toistuvat sukunimenmuutokset sekä aikuisten että erityisesti lasten osalta. Erityisesti tulisi harkita alaikäisen lapsen ollessa kyseessä lapsen edun mukaisuutta koskevan rajoituksen ottamista lakiin.

16. Uuden sukunimen sopimattomuutta ja ilmeistä haittaa koskevat edellytykset ovat edelleen ajankohtaiset.

Nimilautakunnan ja Kotimaisten kielten keskuksen mukaan sopimattomuutta ja ilmeistä haittaa koskevat edellytykset ovat sikäli tarkoituksenmukaiset, että sukunimi – toisin kuin etunimi – periytyy. Haettu sukunimi voi siten periä hakijan mahdollisille lapsille ja siitä edelleen aleneviin polviin. Myös *Hämeen maistraatti* pitää edellytyksiä edelleen kannatettavina.

17. Uuden sukunimen harkinnanvaraisista esteistä kotimaisen nimikäytännön suojelua ja etunimenkaltaisuutta koskevat rajoitukset ovat edelleen ajankohtaisia.

Hämeen maistraatti pitää edellytyksiä edelleen ajankohtaisina, vaikkakin sen selvittäminen, mikä on kotimaisen nimikäytännön mukaista, olisi tarpeen.

Nimilautakunnan mukaan ilman erityistä syytä uudeksi sukunimeksi ei nimilain 11 §:n perusteella voida hyväksyä nimeä, joka muodoltaan tai kirjoitustavaltaan on kotimaisen nimikäytännön vastainen. *Nimilautakunnan ja Kotimaisten kielten keskuksen* mukaan säännöstä tulisi täydentää muotoon ”muodoltaan, kirjoitustavaltaan tai sisällöltään on kotimaisen nimikäytännön vastainen”. *Nimilautakunnassa* on ollut esillä tapauksia, joissa nimi on voinut olla korrekti muodoltaan ja kirjoitustavaltaan, mutta sisällön puolesta jollain tapaa sopimaton tai ei-sukunimityyppinen taikka merkityssisällöltään kotimaisen nimikäytännön tai hyvän tavan vastainen. Uudisnimessä voisi edellyttää kunkinkielisen nimen nykyisen oikeinkirjoituksen mukaista asua, poikkeuksena vain perinteiset ja sukunimissä vakiintuneet konventiot (lähinnä ruotsinkielisissä nimissä). Vanhentuneisiin kirjoitusasuihin ei pidä takautuvasti palata. Tulkintatukea sukunimen sopivuudesta pitäisi hakea siitä, mitä etunimien sopivuudesta säädetäisiin.

Nimijärjestelmien tuntemus on tarpeen mukaan myös tapauksissa, joissa haetaan ns. aatelisprefiksin omaavaa af, av, de, van, von, zu tms. nimeä. Niitä on alkuaan käytetty ilmaisemaan, mitä tiluksia nimenkantaja hallitsee tai miltä tilalta hän on kotoisin. Niiden käyttö nimissä tulisi rajata vain nimiin, joihin se historiallisesti kuuluu; uudisnimiä ei niiden avulla pitäisi muodostaa.

Uudessa nimilaissa tulisi maistraateilla säilyttää mahdollisuus pyytää lautakunnalta lausunto uudisnimistä. *Nimilautakunta* huomauttaa lisäksi, että sukunimen muodostuminen on enemmän tradition varassa kuin etunimistön kehittyminen. Harkinnanvaraisten esteiden tulkinta edellyttää sellaista asiantuntemusta, jota *nimilautakunta* edustaa.

Kotimaisten kielten keskus toteaa, että kotimainen sukunimikulttuuri ei koske pelkästään kieltä ja kirjoitustapaa, vaan se liittyy vahvasti historiaan, yhteiskuntaan, sukuihin ja perheisiin. Kotimaista nimikäytäntöä koskeva selvitys lain perusteluissa helpotaisi myöhemmin lain tulkintaa.

Nimilautakunnan ja Kotimaisten kielten keskuksen mukaan nimilain 11 §:n 2 momentin 2 kohta ” ilman erityistä syytä ei uudeksi sukunimeksi voida hyväksyä nimeä, jota yleisesti käytetään etunimenä” tulisi vastaavin perustein kuin lausunnon kohdassa 4 on etunimien osalta esitetty muuttaa muotoon ”joka muodoltaan on etunimityyppinen”.

18. Jos kaksiosaiset sukunimet sallitaan lapsille, aviopuolisoille ja rekisteröidyille pareille, on perusteltua luopua yleisestä kahden sukunimen yhdistämistä koskevasta kiellosta.

Nimilautakunnan mukaan jos kaksiosaiset sukunimet hyväksytään, kiello käy tarpeettomaksi näissä ilmoitus- ja hakemustyypeissä.

19. Käytössä olevien sukunimien suojan ulottuvuutta tulee vielä arvioida tarkemmin. Yhtenä mahdollisuutena on murtaa sukunimisuoja kaikkein yleisimpien sukunimien osalta, kuten on tehty esimerkiksi Norjassa ja Tanskassa.

Nimilautakunta suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti sukunimisuojan keventämiseen. Jos nimisuoja ulotetaan koskemaan vain niitä sukunimiä, joita on merkitty väestötietojärjestelmään esimerkiksi 5000 tai vähemmän, voisi jo väestötietojärjestelmässä olevia sukunimiä jokainen ottaa sukunimekseen. Koska nimen sopivuus sukunimeksi on tällaisessa tilanteessa jo käytännössä ratkaistu, maistraatti voisi ilman nimilautakunnan lausuntoa tai sukuselvityksiä merkitä hakijan ilmoittaman sukunimen suoraan väestötietojärjestelmään. Tämä nopeuttaisi huomattavasti nimenmuutosasioiden käsittelyä. Lisäksi liian tiukka sukunimen suojaaminen saattaa aiheuttaa haittaa muualta Suomeen saapuneiden ja tänne asumaan asettuneiden henkilöiden kotoutumiselle ja työnsaannille. Tutkimusten mukaan vierasperäinen sukunimi saattaa estää maassa asuvan henkilön työllistymisen jo sen vuoksi, ettei työnhakijaa kutsuta lainkaan työhaastatteluun. Vierasperäisen sukunimen aiheuttaman haitan perusteella tehdyt hakemukset työllistävät nimiviranomaisia yhä enenevässä määrin.

Suomessa on kuitenkin perinteisesti ollut varsin vankka sukunimisuojan kannatus. Tästä kertoo Suomalaisuuden Liiton kautta toteutunut sukunimien suojaus aikana, jolloin nimilaki ei vastaavaa suojaa tarjonnut. Jos tarkastellaan sukunimistöä suomalaisen nimikulttuurin kannalta, kansainvälisesti merkittävin ominaispiirre on itäsuomalaisen nimistön pitkät historialliset juuret: vanhimmat nimet ovat periytyneet suvuilla jopa 1200-luvulta saakka. Tästä syystä monien itäsuomalaisten sukunimien kantajamäärät voivat olla suuria, mikä ei välttämättä poista niiden kulttuurista suojan tarvetta. Itäsuomalainen sukunimistö on syntynyt eurooppalaisittain poikkeuksellisella tavalla, sillä sitä ei ole omaksuttu mallinmukaisesti ylemmiltä säädöiltä. Suomalainen ja muu pohjoismainen nimikäytäntö eroavat tässä radikaalisti toisistaan, sillä Suomessa ei patronyymikäytäntö ollut 1800-luvulla niin yleinen kuin muissa pohjoismaissa, joissa -son-loppuisista nimistä tuli yleisimpiä sukunimiä. Edellä sanottu huomioon ottaen numeraalista rajaa ei voida asettaa ainakaan liian alhaiseksi. Lisäksi on todettava, että suomalaisen nimikäytännön mukaisen nimen on tähänkin asti voinut ottaa muodostamalla uudisnimen tai valitsemalla nimen esim. vapaana olevien sukunimien luetteloista.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ja *Hämeen maistraatti* toteavat, että käytössä olevien sukunimien suojan ulottuvuudesta on maistraateissa eri mielipiteitä. Osa maistraateista vastustaa sukunimisuojan murtamista miltään osin. Osa taas katsoo, että sukunimisuoja voidaan laskea vaikka pohjoismaiseen eniten käytettyyn rajaan 2 000 nimen haltijaan. Perusteluina sukunimisuojan säilyttämiselle on tuotu mm. se, että sana sukunimi jouduttaisiin sen jälkeen pohtimaan uudelleen ja mahdollisesti ottamaan käyttöön englanninkielistä "last name" -termiä vastaava sana. Toisaalta puoltavana seikkana on nähty kotoutumisen edistäminen ja ylimääräisen työn poistuminen, kun ulkomaalainen henkilö haluaa vaihtaa sukunimensä "suomalaiseksi".

Pohjois-Suomen maistraatin mukaan käytössä olevien sukunimien suojaa voidaan ehdottomasti laskea vaikka pohjoismaiseen eniten käytettyyn rajaan 2 000 nimen haltijaan. On paljon ylimääräistä työtä aiheuttavaa, kun ulkomaalainen henkilö haluaa vaihtaa sukunimensä "suomalaiseksi". Ensinnäkään ei tahdo löytyä hyviä hyväksyttäviä nimiä ja asiakas joutuu useita kertoja hakemaan (ja maksamaan), kun hän saa nimenvaihdosta hylkäyspäätös. Ei myöskään tarvittaisi nimilautakunnan lausuntoa, ja asia etenisi nopeasti. Väestörekisterikeskuksen tilastosta voidaan tarkistaa, montako nimeä on käytössä ja jos raja ylittyy, asia olisi valmis ratkaistavaksi myönteisesti. Menettelyllä edistettäisiin myös kotoutumista Suomeen.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus toteaa, että tulkintaongelmien ehkäisemiseksi tulisi sukunimisuojasta luovuttaessa kiinnittää huomiota siihen, kuinka kaikkein yleisimmät sukunimet määritellään tai rajataan.

Kotimaisten kielten keskus toteaa nimilautakunnan ohella suomalaisen sukunimistön poikkeavan synnyltään huomattavasti muun Euroopan ja Pohjoismaiden nimikäytännöstä. Koska Suomen yleisimpien sukunimien kerrostumia ei ole tarpeen arvioida tai arvottaa keskenään, Kotimaisten kielten keskus esittää kaikkien sukunimien suojaa nykyisen nimilain turvaamaan tapaan. Suomen kotimainen omaperäinen sukunimikäytäntö on arvokas perintö, joka ansaitsee suojansa. Jos Suomessa avataan yleisimmät sukunimet vapaasti otettaviksi, se merkitsisi itäsuomalaisen suvussa polvesta toiseen periytyneiden sukunimien omaksumisen muuttamista radikaalilla tavalla ja voisi loukata näihin sukuihin kuuluvien sukuidentiteettiä. Se loisi epätasa-arvoisen aseman niiden sukunimien välille, jotka nauttivat edelleen määrän edellyttämää suojaa (esimerkiksi lukumääräisesti vähäisemmät aatelinimet sekä 1900-luvun ja sitä myöhemmät uudisnimet), kun taas monisatavuotisen kehityksen vuoksi yleistyneet itäsuomalaiset tavallisen väestön sukunimet jäisivät tätä suojaa vaille. Jos sukunimisuojaa katsotaan tarpeelliseksi kuitenkin heikentää yleisimpien sukunimien osalta, Kotimaisten kielten keskus ehdottaa, että ensin selvitetäisiin esimerkiksi kyselyn avulla, voisiko näiden nimien vapaavalintaisuus vahingoittaa tai loukata kyseisten nimien kantajien ja sukujen identiteettiä. Jos yleisimpien sukunimien suojaa puretaan, on mahdollista, että yleisimmät sukunimet alkavat leimautua anonyymeiksi tusinanimiksi. Ratkaisu saattaisi myös lisätä uniikkien uudissukunimien hakemista sukunimisuojan saamiseksi.

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan olisi lisäksi harkittava, onko käytössä olleen sukunimen "pakastesuoja" eli määräaika ennen sen hyväksymistä toiselle suvulle mahdolliseksi uudissukunimeksi kirjattava nimilakiin.

Ritarihuoneen mukaan sukunimet ovat osa kulttuuriperintöämme, ja eri sukunimeä kantavat henkilöt, kuten esimerkiksi, Minna Canth, Kyösti Kallio, Carl Gustaf Emil Mannerheim, Jean Sibelius ja Edith Södergran ovat omalta osaltaan vaikuttaneet tärkeällä tavalla Suomen historiaan ja kansallisidentiteettimme luomiseen. Meidän kaikkien iloksi Canthin, Kallion, Mannerheimin ja Sibeliuksen kodeista on tehty museoita, joissa jokainen halukas voi käydä tutustumassa paitsi näiden henkilöiden historiaan, myös Suomen historiaan. Edellä mainitut sukunimet ja lukuisat muut sukunimet elävät siis aktiivisesti keskuudessamme ja näiden jälkeläiset ovat tehneet/tekevät paljon (suku-)historian elävöittämisen eteen, jossa sukuun yhteenkuulumisella on tärkeä rooli.

Ritarihuoneen mukaan olisi erittäin valitettavaa, jos sukunimien yleisestä suojauksesta luovuttaisiin. Sukunimellä ja sen suojauksella on lähes 400 vuoden historia Suomessa ja sen suojauksella turvataan yksilön persoonallisuuden loukkaamattomuutta. Sukunimen suojauksella turvataan myös suomalaisen historian jatkuvuutta suvuissa sekä sukujen jälkeläisten kiinnostusta omaan sukuun ja samalla Suomen historiaan. Ritarihuone korostaa, että sukunimen suojaus on tärkeä paitsi yksilön myös yhteiskuntaidentiteetin kannalta.

Jos sukunimisuojaa kuitenkin murrettaisiin kaikkien yleisimpien sukunimien osalta Tanskan ja Norjan tapaan vastoin Ritarihuoneen näkemystä, olisi harvinaisemmat nimet silti suojattava, jotta välttyttäisiin siltä, että sukunimiä käytettäisiin loukkaavalla tavalla tai jopa vilpillisessä tarkoituksessa väärin. Suojeltavien harvinaisten sukunimien raja tulisi tällaisessa tapauksessa myös pitää tarpeeksi korkeana, eikä Tanskassa määriteltyä 2 000 henkilön rajaa ainakaan tulisi alittaa.

Myöskään *Suomen sukuhistoriallisen yhdistyksen* mukaan tarvetta sukunimisuojan heikentämiselle ei ole kovin helppo nähdä. Maahanmuuttajan halu sulautua kulttuuriin toimii yhtä hyvin perusteena, jonka nimilautakunta voi ottaa asian käsittelyssä huomioon ja tällöin perustaa päätöksensä halutun sukunimen yleisyyteen.

20. Samaistettavuuden kieltä suojattujen tunnusten, kuten säätiön, yhdistyksen tai muun yhteisön nimen osalta tulee arvioida uudelleen. On tarpeen arvioida, onko tunnusten suoja nykyisessä laajuudessa edelleen tarpeellinen.

Nimilautakunnan mukaan yhdistysrekisteristä löytyy noin 135 000 yhdistystä. Säätiörekisterissä on tällä hetkellä noin 2 800 säätiötä. Suomessa oli tilastokeskuksen mukaan 283 290 yritystä vuonna 2013. Lisäksi erilaisista mm. Patenti- ja rekisterihallituksen ylläpitämistä julkisista rekistereistä löytyy lukematon määrä asunto-osakeyhtiöiden ja muiden suojattujen tunnusten nimiä. Onkin hyvin todennäköistä, että ehdotettu uusi kotimaisen nimikäytännön mukainen nimi esiintyy jossain muodossa edellä mainituissa rekistereissä. Nykyisen lain säätämisen aikaan voitiin tuskin ajatella, että ehdotettua uutta sukunimeä tulisi verrata satoihin tuhansiin suojattuihin tunnuksiin ja että mikä tahansa tällainen merkintä estäisi uuden sukunimen rekisteröimisen. Pitäisikin pohtia, mitä nykyisin ymmärretään samaistettavuudella ja riittäisikö esimerkiksi se, ettei yleisesti tunnettua suojattua tunnusta voi saada uudeksi sukunimeksi.

Sukunimeksi tulisi aina voida ottaa sellainen nimi, joka on käytössä vain asunto-osakeyhtiön tai pienen paikallisen palveluyrityksen nimen osana.

Yritys-, toiminimi- ja tavaramerkkisuoja voitaisiin poistaa *nimilautakunnan* ja *Kotimaisten kielten* keskuksen mukaan ainakin sellaisten nimiehdotusten osalta, jotka sisältävät yleisesti käytössä olevia paikannimiä tai sanoja, ja jotka eivät leimallisesti yhdisty mihinkään kaupalliseen tahoon.

Taiteilijanimikäsitetä tulisi harkita uudelleen. Nimilain 12 §:n 2 momentin 3 kohtaan ”yleisesti tunnettuun taiteilijanimeen tai nimimerkkiin” voisi lisätä ”kansallisesti tai kansainvälisesti tunnetun, historiallisesti merkittävän henkilön tai suvun nimeen”.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö ja Hämeen maistraatti toteavat, että suojattujen toiminimien ym. tunnusten osalta tällä hetkellä on ongelmallista se, että maistraatti ei pysty niitä kaikilta osin automaattisesti tarkistamaan.

Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) huomauttaa, että työ- ja elinkeinoministeriössä käynnistyy elokuussa 2016 työryhmä tavaramerkkilain uudistamiseksi kokonaisuudessaan. Tavaramerkkilain kokonaisuudistuksen yhteydessä on tarkoitus myös uudistaa toiminimilaki ja varmistaa näiden lakien mahdollisimman pitkälle viety yhdenmukaisuus. Kokonaisuudistuksessa tullaan pohtimaan myös sukunimien asemaa tavaramerkkirekisteröinnin ja toiminimen rekisteröinnin esteenä.

Patentti- ja rekisterihallitus pitää ensisijaisen tärkeänä, että sukunimien, toiminimien, muiden yhteisöjen, yhdistysten ja säätiöiden ja tavaramerkkien välinen suhde ja suojan taso otetaan huomioon nimilain mahdollisessa muuttamisessa ja että suojaus olisi yhdenmukainen eri laeissa.

Nykyisen nimilain 12 §:n mukaan ilman erityistä syytä ei uudeksi sukunimeksi voida hyväksyä nimeä, joka on samaistettavissa säätiön, yhdistyksen tai muun yhteisön nimeen, rekisteröityyn toiminimeen tai tavaramerkkiin taikka muuhun elinkeinotoiminnassa käytettyyn suojattuun tunnukseseen. Vastaavasti tavaramerkki ja toiminimilaeissa on säädetty, että tavaramerkiksi (tavaramerkkilaki 14 §), toiminimeksi (toiminimilaki 10 §) ei voida rekisteröidä toisen sukunimeä. Yhdistysten ja säätiöiden osalta on puolestaan todettu, että nimi ei saa olla harhaanjohtava.

PRH:n suorittamassa ilmoitusten ja hakemusten käsittelyssä tulee jatkuvasti esiin tilanteita, joissa esim. tavaramerkin rekisteröinti on evätty sukunimisuojan perusteella. Näiden esteiden tutkiminen jo ilmoitusten ja hakemusten käsittelyvaiheessa lisää oikeusvarmuutta ja vähentää tarvetta turvautua kumoamiskanteisiin. PRH ei tässä vaiheessa näe tarvetta sille, että tästä sukunimien suojaamisesta luovuttaisiin. Sukunimien tutkiminen hakemus- ja ilmoituskäsittelyn yhteydessä ei lisää olennaisesti käsittelyn työmäärää.

Vastaavasti PRH pitää perusteltuna, että jatkossakin estetään sellaisten sukunimien käyttöönotto, jotka loukkaavat olemassa olevia rekisteröityjä oikeuksia. Näiden oikeuksien tutkiminen maistraatissa on nykyisten sähköisen menettelyjen vuoksi käytännössä varsin helposti toteutettavissa.

Muistion sivulla 30 on todettu, että ”Yleinen etu tai esimerkiksi asunto-osakeyhtiön etu eivät vaadi sitä, että asunto-osakeyhtiön nimen osana oleva nimi olisi este saman nimen ottamiseksi sukunimeksi. Tilanne on toinen silloin, kun elinkeinotoiminnassa käytetty suojattu tunnus on yleisesti tunnettu.” Muistiossa ei ole eritelty, mitä yleisesti tunnetulla tunnuksella tarkoitetaan. PRH huomauttaa, että tunnusten haltijoilla voi olla tarve suojata tunnuksensa sukunimeksi ottamiselta myös tapauksissa, joissa tunnus ei ole yleisesti tunnettu. Yleisen edun vaatimuksen liittäminen suojan saamiseen olisi myös tunnusmerkkioikeudellisesti vierasta ja tekisi tilanteista hyvin tulkinnanvaraisia.

21. Yleisistä esteistä uuden sukunimen hyväksymiselle tulee jatkossakin voida poiketa erityisestä syystä.

- a. Ratkaisujen ennakoitavuuden vuoksi korkeimman hallinto-oikeuden omaksuma tulkintakäytäntö, jonka mukaan esivanhempien käytössä ollut sukunimi voidaan hyväksyä hakijan uudeksi sukunimeksi, jos haettu nimi on ollut käytössä hakijan esivanhemmilla korkeintaan viidennessä polvessa hakijasta lukien, tulee kirjata lakiin.**

Nimilautakunta, Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti, Länsi-Suomen maistraatti, Pohjois-Suomen maistraatti, Kotimaisten kielten keskus, Ritarihuone, Suomen sukututkimusseura ja Suomen Sukuhistoriallinen yhdistys kannattavat ns. viiden sukupolven säännön kirjaimista lakiin.

Pohjois-Suomen maistraatin mukaan nykyinen tulkinta on perustunut vain oikeuskäytäntöön ja on siten aiheuttanut paljon turhia valituksia.

Nimilautakunnan ja Kotimaisten kielten keskuksen mukaan tulkintakäytäntöä voi perustella ensinnäkin sillä, että henkilöllä voi olla henkilökohtainen kontakti omassa suvussaan maksimissaan noiden sukupolvien sisällä eli kyseessä on se joukko, joiden kautta hän on voinut henkilökohtaisesti identiteettinsä muodostaa ja joihin hänellä on voinut olla henkilökohtainen tunneside. Yksilön esivanhempien lukumäärä kaksinkertaistuu kussakin esipolvessa. Samalla sukunimivalikoima voi laajeta, mutta yksittäiseen esivanhempaan liittyvien, hakijan identiteettiä tai muuta vastaavaa seikkaa koskevien perusteiden todennäköisyys vastaavasti vähenee.

Toinen peruste viiden sukupolven tulkinnaalle liittyy sukunimen vakiintuneisuuden ja oikeinkirjoituksen arviointiin. Edellytyksenä on oltava, että haettu nimi on todella esiintynyt sukunimenä eikä esimerkiksi patronyyminä tai lisänimenä esiintyvän asuinpaikan nimenä. Viides sukupolvi ajoittuu aikakauteen, jolloin Länsi-Suomessa sukunimien käyttö oli vasta vakiintumassa: paikoin talonnimet olivat jo kehkeytyneet sukunimiksi, paikoin eivät, ja henkilöille kirjattiin henkilökohtaisiksi lisänimiksi myös patronyynejä ja matronyynejä. Nimen sukunimiroolin osoittaminen asiakirjojen avulla voi olla vaikeaa. Hakijan voi olla vaikea ymmärtää, että hänen hakemansa etunimen jälkeen kirjattu nimi ei ole ollut periytyvä sukunimi. Jos aikarajana olisi tässä vaiheessa neljä sukupolvea, tulkinnot olisivat yksiselitteisimpiä. 20–30 vuoden kuluttua viiden sukupolven raja on jo nimen sukunimiluonteen toteamisen kannalta selvempi.

Sekä Nimilautakunnan että Suomen Sukututkimusseuran lausuntojen mukaan nimistö- ja sukututkimusasiatuntemuksen tarve nimilautakunnassa tulee jatkuvasti esille myös sellaisissa sukunimen muutoksissa, joissa palataan esivanhemmilla käytössä olleeseen nimeen huolimatta siitä, että tämä on rajattu ulottumaan hakijasta lukien vain viidenteen polveen asti.

Kun sukunimenmuutoksen perusteena on esivanhemman nimeen palaaminen, edellyttää muutos aina sen todentamista, että haettu nimi on ollut hakijan esivanhemmilla vakiintuneesti käytössä. Lähtökohtaisesti todentaminen tarkoittaa viranomaisen antamaa todistusta väestötietojärjestelmästä.

Yhteiskunnan perusrekistereihin kuuluvan väestötietojärjestelmän ei voida katsoa ainakaan 1900-lukua edeltävältä ajalta nauttivan täydellistä luottamusta, eikä sinne tehtyjä merkintöjä henkilöiden sukunimistä voida pitää yksiselitteisinä. Sukunimenmuutoksista päättävien maistraattien asiantuntemus ei riitä arvioimaan horjuvien käytäntöjen tuloksena syntyneiden arkistolähteiden mukaan laadittujen monitulkintaisten todistusten paikkansapitävyyttä.

Edellä sanotun pohjalta *nimilautakunnan, Suomen sukututkimusseuran ja Kotimaisten kielten keskuksen* mukaan viidennen polven sääntö pitäisi kirjata lakiin ja ennen vuotta 1880 syntyneen esivanhemman nimeä koskevat hakemukset olisi tarkoituksenmukaista keskittää edelleen lautakuntaan. *Suomen Sukuhistoriallinen yhdistys* ehdottaa, että laissa voisi olla edelleen harkintavaltaa poiketa viiden sukupolven rajasta ylöspäin perustellusta syystä.

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan tulkintaongelmia voi vielä toistaiseksi aiheuttaa maistraateissa vuoden 2016 alusta voimaan tulleen nimiasetuksen 6 §:n kohta 3, jonka mukaan lausuntoa ei pyydetä, jos haettu sukunimi on vakiintuneesti kuulunut hänen esivanhemmalleen korkeintaan neljässä polvessa hakijasta luettuna. Neljäs sukupolvi ulottuu usein aikaan ennen ensimmäistä sukunimilakia (1921) ja Länsi-Suomessa aikaan, jolloin sukunimikäytäntö oli tavallisen kansan keskuudessa vasta muotoutumassa. On epävarmaa, onko kaikissa maistraateissa riittävää asiantuntemusta erottamaan, milloin on kyse vakiintuneesta sukunimestä, milloin vaihtuvasta talonnimestä tai patronymistä. Lain tulkintaa helpottaisi, jos lain perusteluihin lisätäisiin katsaus suomalaisten sukunimien syntyhistoriaa.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön mukaan sukunimen suojelemisen osalta vaatimus takenevassa polvessa olevasta sukuyhteydestä on osoittautunut joskus hankalaksi, kun kyse on uudisnimestä, joka on sisaruksella ja peräisin talon nimestä tai muusta yhteiseen historiaan liittyvästä seikasta. Nimen haltijoiden suostumus voisi olla yhtenä perusteena, jotta nimi voitaisiin ottaa suvussa käyttöön esimerkiksi sisarusten kesken.

- b. Perhesuhteissa tapahtuneisiin muutoksiin tai niihin rinnastettaviin seikkoihin liittyvä erityisperuste on tarpeen säilyttää laissa. Avoliittoperheiden jäsenille vakiintunut oikeus yhteiseen sukunimeen tulee kirjata lakiin. Oikeus yhteiseen sukunimeen edellyttäisi, että avopuolisoilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi.**

Nimilautakunta, Pohjois-Suomen maistraatti, lapsiasiavaltuutettu, Naisjärjestöjen Keskusliitto, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry ja Kotimaisten kielten keskus puoltavat ehdotusta.

Lapsiasiavaltuutetun mukaan avoliittoperheiden jäsenten oikeus yhteiseen sukunimeen, jos avopuolisoilla on tai on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi, vahvistaa lasten yhdenvertaisuutta laintasoisesti.

Naisjärjestöjen Keskusliitto pitää avoliittojen yleisyyden huomioon ottaen perustelluna ehdotusta siitä, että nimilakiin lisätään linjaus, jonka mukaan samassa osoitteessa asuvilla avoliittoperheillä on oikeus yhteiseen sukunimeen, jos avopuolisoilla on ollut yhteinen tai yhteisessä huollossa oleva lapsi.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti ja Länsi-Suomen maistraatti toteavat, että avoliittoperheiden yhteistä sukunimeä koskevaa ehdotusta on kummeksuttu maistraateissa eikä se ole vaikuttanut olevan valtakunnallisesti yleinen käytäntö. Länsi-Suomen maistraatti toteaa kuitenkin, että ratkaisuehdotusta voidaan pitää nykyaikaiseen oikeusympäristöön soveltuvana sekä lapsen edun mukaisena yhteisen nimen tuoman perheen yhteisöllisyyden lisääntymisen kautta.

Jos linjaus toteutetaan, Hämeen ja Länsi-Suomen maistraatit nostavat esiin lisäksi kysymykset siitä, mitkä olisivat jatkossa erot avioliitto- ja avoliittoperheiden nimioikeuksien välillä ja siitä, voiko eronnut avopuoliso siirtää entisen avopuolisonsa nimen seuraavalle.

- c. Hakijan kansalaisuuteen, avioliittoon tai muuhun erityiseen seikkaan perustuva yhteys vieraaseen valtioon tulee säilyttää erityisenä perusteena saada uudeksi sukunimeksi vieraan valtion nimikäytäntöön perustuva uusi sukunimi.**

Nimilautakunta, Pohjois-Suomen maistraatti, lapsiasiavaltuutettu, Monimuotoiset perheet -verkosto ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry puoltavat ehdotusta.

Kotimaisten kielten keskus ehdottaa, että patronymiseen kulttuuriin kuuluville pitäisi mahdollistaa sujuva menettely, jolla he voivat siirtää nimiketjua sukupolvittain eteenpäin oman kulttuurinsa mukaisesti. Tässä voisi harkita myös vanhempien omaa ilmoitusta nimien siirtymisestä. Viranomaisen voisi tarkistaa, että nimiketju siirtyy ja rekisteröidään tarkoituksenmukaisella tavalla. Kyse voi olla siitä, että käytössä ei ole ollenkaan sukunimeä, vaan isän ja isoisän nimet kulkevat nimiketjussa sukupolvien mukaisesti, tai siitä, että jokin nimi on vakiinnutettu sukunimeksi, mutta etunimen jälkeiset nimet ovat patronymisiä ja siksi vaihtuvia.

Useampien patronymien käytöstä tulisi silloin ilmeisesti sellainen osa kotimaista nimikäytäntöä, joka olisi sallittu vain perheille, joiden kulttuuriin tämä on jatkuvasti kuulunut. Vaaditaanko näissä tapauksissa silti jokin nimi periytyväksi sukunimeksi vai olisiko kyseessä vaihtuva jälkinimi? Ellei patronymyille voi muodostaa etunimistä poikkeavaa muut nimet -kenttää, olisi harkittava patronymien kirjaamista sukunimikenttään sukunimen edelle. Patronymit ovat lisänimiluonteensa vuoksi lähempänä suku- kuin etunimiä. Tällä vältettäisiin myös tyttöjen ja poikien etunimien sekaantuminen väestötietojärjestelmässä.

Maahanmuuttovirasto esittää harkittavaksi, että nimilakiin säädettäisiin maistraatille ilmoitusvelvollisuus Maahanmuuttovirastolle, kun henkilö hakee sukunimensä muuttamista uudeksi sukunimeksi viiden vuoden kuluessa siitä, kun hän on saanut Suomen kansalaisuuden hakemuksesta tai ilmoituksesta. Maistraatin olisi tällöin ilmoitettava sekä vastaanottamastaan nimenmuutoshakemuksesta että päättämästään nimenmuutoksesta ja hakemuksen perusteista Maahanmuuttovirastolle, joka voisi tiedon perusteella arvioida tarpeen selvittää tarkemmin kansalaisuuden menettämisen edellytyksiä.

2.6 Sukunimen menettäminen

- 22. Säännös, jonka mukaan tuomioistuin voi lapsen isyyden kumoamisen jälkeen päättää, että lapsi on velvollinen ottamaan sen sukunimen, joka äidillä oli lapsen syntymän hetkellä, tulee poistaa, koska sukunimellä ei ole enää sellaista syy-yhteyttä oikeudellisiin perhesuhteisiin kuin mitä säännös ilmentää.**

Nimilautakunta, lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliitto ja Yhden Vanheman Perheiden Liitto kannattavat ehdotusta.

Lapsiasiavaltuutetun mukaan lapsen sukunimen vaihtamista ei tulisi nykypäivänä kytkeä isyyden kumoamiseen liittyvään lainsäädäntöön tämän hetkessä lainsäädännössä toteutetulla tavalla. Ehdotus, jonka mukaan isyyden kumoaminen olisi peruste soveltaa nimenmuutoksen kevennettyä menettelyä, on perusteltu ja yhdenmukainen muiden eri perustein ilmoituksella tehtävien lapsen nimenmuutosten kanssa.

Lastensuojelun Keskusliitto toteaa nimellä olevan keskeinen merkitys ihmisen identiteetille. Lapsen saamasta sukunimestä on saattanut muodostua osa hänen henkilöllisyyttään ja lapsella on oikeus lapsen oikeuksien sopimuksen 8 artiklan mukaisesti säilyttää henkilöllisyytensä ja nimensä.

- 23. Nimen tai tunnuksen haltijan mahdollisuus nostaa sukunimen menetyksi julistamista koskeva kanne tuomioistuimessa tulee säilyttää.**

Nimilautakunnan mukaan mikäli kuuluttamisesta Virallisessa Lehdessä luovutaan, tulee tämä säännös oikeusturvan kannalta entistä olennaisemmaksi. *Nimilautakunnan* mukaan säädettävään lakiin tulee sisällyttää määräaika, jonka kuluessa kanne on nostettava uhalla, että oikeus kanteen nostamiseen on menetetty, jollei kannetta ole määräajassa nostettu. Määräajan alkamisajankohta voisi *nimilautakunnan* mukaan olla nimen väestötietojärjestelmään merkitsemishetki ja kanneaika voisi olla viisi vuotta siitä eteenpäin.

Patentti- ja rekisterihallitus pitää edelleen ajanmukaisena ja tarpeellisena säännöstä, joka sallii sukunimen menetyksi julistamista koskevan kanteen nostamisen tilanteissa, jossa sukunimi loukkaa suojattua nimeä tai tunnusta.

2.7 Menettelytavat nimiasioissa

- 24. Nimiasioden ratkaisemista ilmoitusmenettelyssä pyritään laajentamaan voimakkaasti. Ilmoitusten automatisoitua käsittelyä pyritään edistämään käsittelyaikojen lyhentämiseksi ja maistraattien viranomaistoimintojen karsimiseksi.**

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti, Länsi-Suomen maistraatti, Pohjois-Suomen maistraatti, Seta ry ja Trasek ry kannattavat ilmoitusmenettelyn laajentamista.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti ja Länsi-Suomen maistraatti ehdottavat, että lapsen nimen ilmoittaminen ja etu- ja sukunimien muutokset voitaisiin tehdä sähköisesti suoraan järjestelmään

tiettyjen kriteerien täytyessä. Tarkoitus on, että vanhemmat voisivat itse sähköisesti viedä muun muassa lapsen etu- ja sukunimen suoraan väestötietojärjestelmään. Maistraattien strategiassa kaudelle 2016–2019 keskeiseksi haasteeksi on todettu sähköisen asiointin ja digitalisaation toteuttaminen maistraattien palveluissa. Digitalisoinnilla ja sähköisellä asiointilla tulisi päästä siihen, että ne ilmoitukset, jotka voidaan automatisoida, menevät järjestelmässä läpi joko ilmaisina tai maksullisina. Ainoastaan harkintaa vaativat tapaukset tulisivat hakemuksina maistraatin ratkaistaviksi.

Kysymykseksi maistraattien mukaan nousee, mikä on ero ilmoitus- ja hakemusmenettelyllä, jos vain nimen lainmukaisuus jää harkittavaksi ja se, miten järjestelmä voidaan rakentaa niin, että se tarkastaa nimen olevan lapsen edun mukainen eikä esimerkiksi sopimaton nimilain näkökulmasta. Tässä ratkaisuksi on ajateltu esimerkiksi sitä, että niissä tilanteissa, joissa järjestelmä havaitsee, että ehdotettua etunimeä on väestötietojärjestelmässä alle viisi, järjestelmä siirtäisi asian automaattisesti maistraatin ratkaistavaksi.

Nimilautakunnan mukaan ilmoituksenvaraiset sukunimen muuttamiset liittyvät nykyisin perhesuhteiden muuttumiseen. Laissa on säädetty peruste (vihkiminen, isyyden vahvistaminen, avioero jne.) ja se mikä sukunimi voidaan (puolison sukunimi, isän sukunimi, viimeksi naimattomana ollut sukunimi) ottaa. Saatuaan henkilön tekemän sukunimen muutosilmoituksen maistraatti voi VTJ:n tietojen avulla varmistua sekä perusteesta että siitä minkä sukunimen henkilö voi saada, ja jos molemmat ovat oikein, sukunimi muutetaan ilmoituksen mukaisesti. Jotta maistraattien työmäärä ei suuresti lisääntyisi, tulisi myös jatkossa säädettäessä sukunimen ilmoituksenvaraisista muutoksista laissa säätää riittävän tarkasti muuttamisen perusteesta ja siitä miten muuttaminen on mahdollista. Nimilautakunta kuitenkin toteaa, että ilmoitus- ja hakemusasioiden välinen erottelu koetaan paikoitellen hankalana ja monimutkaisena hahmottaa. Tulisi miettiä, voisiko erottelua yksinkertaistaa.

Väestörekisterikeskuksen mukaan jotta ilmoitusmenettelyn automatisointi olisi mahdollista, on tärkeää, että jos ilmoituksenvaraisia sukunimen muutosmahdollisuuksia lisätään, myös uusissa säännöksissä sidottaisiin nimenmuutoksen peruste johonkin väestötietojärjestelmään merkittyyntä tapahtumaan ja säännöksissä myös rajattaisiin uusi sukunimi tiettyyn sukunimeen, joka olisi koneellisesti tarkistettavissa väestötietojärjestelmästä.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeuden mukaan voisi nimilain uudistamisen yhteydessä pohtia yhdenmukaisuuden ja selkeyden vuoksi myös sitä, onko ilmoituksenvaraisia nimiasioita koskevasta muutoksenhausta todettava nimilaissa jotain.

25. Maistraattien toimivaltaa ratkaista nimihakemukset ilman nimilautakunnan lausuntoa laajennetaan. Tavoitteena on käsittelyaikojen lyhentäminen ja asiantuntijamenettelyn karsiminen sellaisten tapaustyyppien osalta, joissa käytäntö on vakiintunut tai muutoin selvä eikä nimilautakunnan erityisasiantuntemusta tarvita.

26. Nimilautakunnan säilyttäminen erityisenä asiantuntijaelimenä on edelleen perusteltua, koska vastaavaa kielitieteellistä ja nimistön- ja sukututkimuksen asiantuntemusta ei ole maistraateissa. Tästä syystä uudistimien ja eräiden kansainvälisten nimiasioden käsittely olisi tarkoituksenmukaista keskittää nimilautakuntaan. Lainsäädännön uudistamisen yhteydessä voidaan kuitenkin arvioida, edellyttävätkö väestön kansain-

välistymiseen liittyvät haasteet muutoksia myös nimilautakunnan kokoonpanoon.

Nimilautakunta, Kotimaisten kielten keskus ja Helsingin yliopiston almanakkatoimisto kannattavat ehdotusta, jonka mukaan kaikki uudisnimet (etu- ja sukunimet) lähetettäisiin lausunnonlehteen nimilautakuntaan. Kotimaisten kielten keskuksen mukaan myös ehkä hyvin harvinaisia nimiä koskevista hakemuksista voitaisiin pyytää nimilautakunnan lausuntoa.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön mukaan nimilautakunnan rooli tulisi kaventaa vain lausunnon antamiseen kotimaisen nimikäytännön mukaisuudesta eli uudissukunimistä, tarvittaessa etunimistä ja tapauksista, joissa erityistä asiantuntemusta vaaditaan eri maiden nimikäytännöistä. Lausunnon pyytämisen tulisi olla harkinnanvaraista. *Hämeen maistraatin* mukaan etunimen lainmukaisuutta koskevissa asioissa maistraatin ratkaisun asiassa tulisi olla riittävä, ellei maistraatti poikkeustapauksessa itse harkitse tarvitsevansa nimilautakunnan lausuntoa.

Länsi-Suomen maistraatin mukaan nimilautakunnan roolin tulisi muodostua sellaiseksi, että lausuntoa tulee pyytää vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Myös *Pohjois-Suomen maistraatti* kannattaa nimilautakunnan roolin muodostumista enemmän asiantuntijaelimeksi ja ennakkotapausten käsittelijäksi.

Uudenmaan maistraatti huomauttaa lisäksi, että koska nimien rekisteröintejä halutaan usein kiirehtiä esim. lapselle hankittavaa passia, Kela-korttia tms. varten, tulisi vanhempien voida pyytää nimilautakunnan kannanottoa uudisnimestä jo ennen lapsen syntymää. Näille asioille pitäisi joko tapauksessa luoda nopeutettu käsittely nimilautakunnassa, jotta kannanoton odotusaika ei muodostu kohtuuttoman pitkäksi.

Helsingin ja Pohjois-Suomen hallinto-oikeudet kannattavat nimilautakunnan aseman säilyttämistä ohjaavana asiantuntijaelimenä. Helsingin hallinto-oikeus toteaa lisäksi, että nimilautakunnan tulkinnoilla on yhdenmukaisuutta ohjaava vaikutus, mikä saattaa vaikuttaa myös valitusmääriin. Pohjois-Suomen hallinto-oikeus toteaa kuitenkin, että toivottavaa olisi, että nimilautakunnan lausunnon perustelut tuotaisiin nykyistä selvemmin lausunnoissa esille.

Ritarihuone pitää erittäin kannatettavana, että selkeät hakemusasiat jätetään maistraatin hoidettavaksi ja ainoastaan erityistapaukset toimitetaan nimilautakunnan käsiteltäväksi. Tällä tavalla nimilautakunta ei ruuhkaannu, ja nimilautakunta voi keskittyä tulkintatilanteisiin. Oikeusturvan kannalta työnjaon pitää kuitenkin olla selvä sekä perustua lakiin. Lisäksi maistraatilta pitäisi säilyä yleinen oikeus pyytää lausuntoa nimilautakunnalta myös niissä hakemusasioissa, joissa velvollisuutta ei ole.

Suomen Sukututkimusseura pitää jatkossakin tarpeellisena oikeusministeriön alaisen nimilautakunnan ja sen sukututkimusasiantuntemuksen säilyttämistä. On tarpeen, että maistraattien apuna on asiantuntijoista koostuva elin, jossa on mm. sukututkimuksen asiantuntija.

Nimilautakunta toteaa, että lautakunnan käsittelemät asiamäärät ovat nousseet tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Viimeisen kymmenen vuoden sisällä lausuntopyyntöjen määrät ovat kaksinkertaistuneet. Vuoden 2015 aikana lautakuntaan saapui 1175 lausuntopyyntöä, joka oli 133 enemmän kuin edellisvuonna. Lautakunta onkin ollut viime vuodet mahdottoman tehtävän äärellä. Asiamäärän järjeistäminen ohjaamalla

maistraateille enemmän itsenäistä ratkaisuvalltaa on välttämätöntä. Näin nimilautakunta pystyisi hyödyntämään asiantuntemustaan parhaalla mahdollisella tavalla ja kohdentamaan resurssinsa tarkoituksenmukaisesti keskittymällä aidosti laintulkintaa vaativiin tapauksiin.

Nimilautakunnan käsittelemät asiat ovat paitsi määrällisesti lisääntyneet, myös sisällöllisesti vaikeutuneet. Lautakuntaan myös ohjautuu nimilain tulkintaa koskevia yhteydenottoja eri viranomaisilta, kansalaisilta sekä lehdistöltä. Lautakunnan näkökulmasta tarve keskitetylle asiantuntijaorganisaatiolle on siten edelleen perusteltu. Uusia nimioikeudellisia kysymyksiä aktualisoituu koko ajan, koska nimioikeus liittyy tiiviisti jatkuvassa murroksessa olevaan perheoikeuteen. Myös nimistö itsessään muuttuu ja kehittyy yhteiskunnan muutosten mukana, tällä hetkellä mahdollisesti nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Nopeassa muutoksessa kotimainen nimistö vaatii myös suojelua.

Vieraiden valtioiden nimikäytännöt muodostavat suuren haasteen suomalaiselle nimijärjestelmälle. Kansainvälistyminen heijastuu nimistöön ja näkyy nimilautakunnan lausuntoarjessa niin asiamäärältään kuin laadullisesti. Nimilautakunta on yhä useammin käsitellyt vieraisiin kulttuureihin kuuluvia nimiasioita ja arvioi tämän lausuntopyyntötyypin olevan nopeimmin kasvava yksittäinen hakemusryhmä. Eri kulttuureja on kuitenkin niin paljon, että lautakunnan täydentäminen kaikkiin tai edes useimmin esiintyviin kulttuureihin liittyvillä asiantuntijoilla olisi mahdotonta. Myöskään maistraatteihin tällaista osaamista olisi hankala koota. Kun nimilautakunnalla on käytettävissään kaikilta edustamiltaan aloilta vahva asiantuntemus ja niihin liittyvät kansalliset ja kansainväliset verkostot, niitä voidaan hyödyntää jatkossakin. Tehtävä ei kuitenkaan ole helppo.

Nimilaissa ei ole lainkaan säädetty maistraattien velvollisuudesta tai oikeudesta pyytää nimilautakunnalta lausuntoa etunimiä koskevasta ilmoituksesta. Myös työnjako seurakuntien ja maistraattien välillä on ollut paikoitellen epäselvä. Näin ollen päätös lähettää niin sanottu uniikkiniemi tai hyvin harvinainen etunimi nimilautakuntaan lausunnolle on ollut yksittäisen viranomaisen harkinnassa. Tämä on osaltaan johtanut vuosien aikana varsin epäjohdonmukaiseen lausuntopyyntökäytäntöön. Sama nimi on saatettu rekisteröidä lapselle tietystä maistraatissa tai seurakunnassa suoraan ilman lausuntoa, mutta toisaalla kyseistä etunimeä ei ole hyväksytty nimilautakunnan kielteisen lausunnon jälkeen. Näin ollen nimilautakunnan tosiasiallinen ohjausvaikutusmahdollisuus etunimien osalta on ollut häilyvä ja varsin summittainen. Tilanne on ollut myös lastaan nimeäville vanhemmille hämmentävä, koska yleistä sääntöä siitä, lähetetäänkö uudisnimi lausunnolle vai ei, ei ole ollut.

Toisin kuin uudet sukunimet, uudet etunimet eivät käy automaattisesti lautakunnalla lausunnolla. Näin ollen uusien sukunimien osalta tulkintakäytäntö on muodostunut yhteneväisemmäksi ja johdonmukaisemmaksi kuin etunimien osalta. Nimilautakunta pitää tarkoituksenmukaisena, että uudisnimet (sekä etu- että sukunimet) keskitettäisiin lähtökohtaisesti lautakunnan käsittelyyn. Näin voitaisiin koko maata kohdella nimenannossa tasapuolisesti ja voitaisiin luoda yhtenäisempiä, loogisempia ja enustettavampia tulkintoja ja menettelytapoja. Vastasyntyneen etunimeä koskevat lausuntopyynnot on pyritty lautakunnassa kiirehtimään aina seuraavaan mahdolliseen kokoukseen.

Kaikki edellä lausuttu huomioon ottaen on tarpeen, että maistraattien apuna on asiantuntijoista koostuva elin, jossa on mm. nimistö- ja sukututkimusasiantuntemusta sekä ruotsin kielen osaamista. Mikäli kotimaisen nimikäytännön suojeleminen todetaan edelleen ajankohtaiseksi arvoksi, on vaikea nähdä sen toteutuvan ilman tie- teidenvälisestä asiantuntijuudesta koostuvaa lautakuntaa. Lautakunta on osoittautunut kustannustehokkaaksi organisaatioksi, jonka pääasialliset kustannukset ovat koostuneet osa-aikaisen sihteerin palkkamenoista. Lautakunnan asiantuntijat osallistuvat lautakuntatyöskentelyyn muiden toimiensa ohella ja heille maksetaan kokouspalkkiot. Kokouspalkkiot ovat koko 2000-luvun olleet 45 euroa perusjäsentä ja 75 euroa puheenjohtajaa kohden. Kokouksia on vuodessa pidetty 6–9, mikä on näillä resursseilla maksimimäärä.

Lautakunnan sihteerin viran sijoittuminen oikeusministeriöön tukee osaltaan lautakunnan tehtävää antaa oikeusministeriölle aloitteita nimilain uudistamistarpeista. Nimilain soveltaminen on korostetusti lain soveltamista koskeva ratkaisu. Nimilaki on osa yksityisoikeuden alaa ja toisaalta sillä on vahvoja liittymiä hallinto-oikeuteen. Sekä yksityis- että hallinto-oikeus kuuluvat oikeusministeriön toimialaan, mikä osaltaan puoltaisi lautakunnan säilyttämistä osana oikeusministeriön hallinnon alaa. Nimilautakunnan käsityksen mukaan sen oikea paikka valtion organisaatiossa on oikeusministeriö.

Lisäksi lautakunnalla on vahva asiantuntemukseen perustuva auktoriteettiasema, joka on vähentänyt muutoksenhakutarvetta hallinto-oikeuksissa. Nimilain oikeussuojajärjestelmän mukaan maistraatti voi hylätä ilmoitetun etunimen tai sukunimen lainvastaisena. Päätös on valituskelpoinen ja valitustienä on hallinto-oikeus ja edelleen valitusluvalla korkein hallinto-oikeus. Jos nimilautakunta lakkautettaisiin, vaarana on, että kaikki vuosittain nimilautakunnan lausunnolla käsiteltävät asiat olisivat tulevaisuudessa sellaisia, joista valitettaisiin herkemmin hallinto-oikeuteen. Arviolta noin 15 % nimilautakunnan ratkaisuksista on hakijalle kielteisiä. Todennäköistä on, että nykyistä huomattavasti suuremmassa osassa näistä tapauksista tullessiin valittamaan hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuksissa on viime vuosina ollut vain reilusti alle 20 nimiasiaa vuodessa. Niiden keskimääräinen käsittelyaika on kuitenkin ollut esimerkiksi viime vuonna yli 10 kuukautta. Lausunnotonettely on sekä yhteiskunnan että yksilön kannalta huomattavasti edullisempi, nopeampi ja kevyempi tapa punnita nimen sopivuus kuin hallinto-oikeus.

Lakimuutoksen yhteydessä olisi kuitenkin uudelleen harkittava lautakunnan roolia ja toimintatapoja. Voitaisiin pohtia, onko käsittelyä mahdollista sähköistää ja lausuntojen läpinäkyvyyttä edistää esimerkiksi internet-sivujen avulla. Olisi myös edelleen hyvä selkiyttää sitä, millä nimiviranomaisella on neuvontavelvollisuus yhä moninai- semmissa nimioikeudellisissa tulkintakysymyksissä.

Helsingin yliopiston almanakkatoimisto pitää arviomuiston etunimiä koskevia menettelytapaehtouksia tervetulleina ja oikeansuuntaisina. Niiden toteutuminen keventäisi nimiasioiden käsittelyä ja sujuvoittaisi hallintoa. Maistraattien toimivallan laajentaminen rutiinimaisissa asioissa, joissa nimilautakunnan erityisasiantuntemus ei ole tarpeen, karsisi tehokkaasti turhia ja päällekkäisiä viranomaisintoja.

Nimenvallinnan säätelyssä on olennaista, että kansalaiset tulevat nimiasioissa kohdelluiksi yhdenvertaisesti. Siksi on tärkeä huolehtia siitä, etteivät eri puolilla maata asuvat suomalaiset joudu eriarvoiseen asemaan vain siksi, että maistraattiviranomaiset tekevät yksittäisissä nimiasioissa toisistaan poikkeavia ratkaisuja. Tämä yhdenvertaisuus voitaisiin taata siten, että kaikista uudisetunimistä pyydettäisiin

nimilautakunnalta lausunto ennen kuin maistraatit tekevät niistä päätökset. Lautakunnan monipuolinen, eri aloja edustava asiantuntemus pääsisi näin tehokkaaseen käyttöön ja nimien lainmukaisuuden arviointiin saataisiin koko maassa yhtenäinen käytäntö.

Ritarihuoneen mukaan nimilautakunnalla on arvokasta asiantuntemusta, ja nimilautakunnan kokoonpano tulee säilyttää nyky muodossaan. Ritarihuone ei myöskään näe estettä sille, että sen kokoonpano laajenisi yhdellä jäsenellä, joka on erikoistunut kansainvälisten nimihakemusten käsittelyyn. Nimilautakunnan muiden jäsenten osaamisalueet tulee tällaisessakin tapauksessa säilyttää nykymallin mukaisina. On tärkeätä, että on olemassa elin, jolla on laajapohjasta kielitieteellistä asiantuntemusta molemmista kansalliskielistä sekä nimistön- ja sukututkimusten asiantuntemusta.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön, Hämeen maistraatin ja Länsi-Suomen maistraatin mukaan nimilautakunnan roolin muutoksella voidaan välttää saman asian kahdenkertainen käsittely ja lyhentää käsittelyaikoja merkittävästi. Nimilautakunnan tulisi lausunnonantajana perustella kantansa. Vaikkei lausunto ole oikeudellisesti sitova, se on kuitenkin juridinen kannanotto. Selkeät perustelut edistäisivät yhtenäisen käytännön muodostumista ja edistäisivät sitä, ettei lausuntoja tarvitsisi pyytää silloin, jos asiasta on jo olemassa perusteltu kannanotto.

Maistraattien ja maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön mukaan maistraateissa on vuosikymmenten varrella kasvanut syvälinen asiantuntemus nimiasioiden ratkaisemiseen. Tapaukset, joissa hakemuksen ratkaisu vaatisi sellaista asiantuntemusta, jota maistraatissa ei olisi saatavilla, ovat varsin harvinaisia. Esimerkiksi lapsen edun arviointi tai nimen sopivuuden tai haitallisuuden arviointi eivät pidä sisällään sellaista harkintaa, johon nimilautakunnan lausunto voisi tuoda erityistä asiantuntemusta. Valtakunnallinen prosessityö ja käsittelyn keskittäminen sekä väestötietojärjestelmän käyttömahdollisuudet ovat omiaan varmistamaan yhdenmukaisia tulkintalinjauksia. Maistraateilla on myös osaamista kansainvälisestä nimikäytännöstä ja kanavat selvittää asioita esim. edustustojen kautta.

Länsi-Suomen maistraatin mukaan nimilautakunnan merkitys on tuotu arviomuistiossa esiin erityisesti kansainvälisten nimihakemusten kohdalla. Arviomuistion mukaan nimilautakunnan lausunto on tarpeen siksi, että tarvitaan tietoa muun muassa siitä, miten sukunimi vieraan valtion nimijärjestelmässä muodostuu. Maistraateilla on kuitenkin vahva kokemus myös kansainvälisten nimien kohdalla. Maistraateilla on vakiintuneet yhteistyöverkostot, muun muassa Suomessa sijaitsevat ulkomaisten edustustot ja Suomen omat ulkomailla sijaitsevat edustustot, joiden kautta se selvittää edellä mainittuja asioita ja muita kansainvälisiin nimiasioihin liittyviä seikkoja. Näin ollen nimilautakunnan rooli lausunnonantajana tulisi kansainvälisissäkin nimiasioissa olla poikkeus, ei pääsääntö. Sen voisi rajata esimerkiksi koskemaan tilanteita, joissa maistraatti ei omien yhteistyöverkostojensa kautta ole pystynyt saamaan asiaan tarvittavaa selvitystä toisen maan nimikäytännöistä.

Nimilautakunnan roolia on korostettu arviomuistiossa myös lainsoveltamisen yhtenäistäjänä. Maistraateilla on ollut vuodesta 2013 yhteinen HELMI-prosessin kehittämishanke, jonka seuraava kausi jatkuu vuoden 2018 loppuun. Muiden prosessien kehittämisen ohella tehdään työtä myös nimiasioiden lainsoveltamisen yhtenäistämiseksi eri maistraateissa. VRK:n kanssa yhteistyössä täydennetään VRK:n antamaa nimiasioiden ohjeistusta tarpeen mukaan.

27. Nimiratkaisujen kuulutusmenettelystä Virallisessa lehdessä luovutaan. Kuuluttaminen Virallisessa lehdessä on katsottu turhaksi, koska sitä ei käytännössä lueta ja menettelystä koituu asiakkaille turhia kustannuksia ja ylimääräinen viive nimihakemuksen käsittelyssä.

Nimilautakunta, Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö, Hämeen maistraatti, Pohjois-Suomen maistraatti, Suomen Sukuhistoriallisen yhdistys ja Trasek ry kannattavat kuuluttamismenettelystä luopumista Virallisessa Lehdessä.

28. Toimivaltasäännöksiä maistraattien välillä arvioidaan uudelleen, jotta saman asiakkaan nimeä koskevat asiat voidaan keskittää yhteen maistraattiin.

Pohjois-Suomen hallinto-oikeus kannattaa ehdotusta.

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön, Hämeen maistraatin, Länsi-Suomen maistraatin ja Pohjois-Suomen maistraatin mukaan toimivaltasäännösten tarkistaminen on arvioitava uudelleen ja väljennettävä siten, että asioita voidaan joustavasti käsitellä missä tahansa maistraatissa ja koko asiakokonaisuudeltaan. Järkevää on myös se, että maistraattien välisiä toimivaltasäännöksiä selkiytetään. *Länsi-Suomen maistraatin* mukaan asiakaspalvelun kannalta on tärkeää saada aikaan muutos siihen, että samalla hakemuksella vireille tulleita asioita käsitellään samassa maistraatissa. Alueellisten toimivaltarajoitusten uudelleen tarkastelu on tarpeen myös maistraattien uuden asianhallintajärjestelmän vuoksi.

Valtiovarainministeriö toteaa, että Juha Sipilän hallitus on 5.4.2016 maakuntaudistusta koskevan linjauksen yhteydessä todennut, että valtion hallintotehtävissä tulee periaatteena olla valtakunnallinen toimivalta silloinkin, kun tehtävät edellyttävät alueellista tai paikallista läsnäoloa, ja tavoitteena on valtakunnallisesti yhtenäisen toimintatavan ja ratkaisukäytännön soveltaminen. Mikäli maistraattien toimivalta muuttuu jatkossa valtakunnalliseksi, poistuu tarve muistiossa esitetyille tehtävien keskittämisille.

Muut menettelytapoja koskevat ehdotukset

Itä-Suomen aluehallintoviraston maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikön, Hämeen maistraatin ja Pohjois-Suomen maistraatin mukaan nimiasetuksella tulisi lisäksi hakija-käsitettä tarkentaa ja sen laajuus määritellä. Se vaikuttaa hakemusmaksujen määräytymiseen. Yleensä samalla hakemuksella on useita perheenjäseniä ja joskus yritetään samalla hakemuksella (maksulla) pyytää käsittely kokonaisuudelle sukuhaaralle, joka voi sisältää useita aikuisia eri talouksissa asuvia sukuhaaran jäseniä. *Pohjois-Suomen maistraatin* mielestä yhtenä hakijana voisi olla vain hakija, hänen puolisonsa ja alaikäiset lapset.

2.8 Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

29. Säännökset on tarpeen ajanmukaistaa viittaamaan hakijan asuinpaikkaan kotipaikan sijaan.

Nimilautakunta katsoo, että yksi nimilain kaikkein vanhentuneimmista sääntelyistä liittyy kansainvälisyksityisoikeudellisiin säännöksiin. Tulisi huolellisesti pohtia, missä vaiheessa maistraatilla on toimivalta ratkaista näihin liittyvää etu- ja sukunimeä koskeva asia. Samassa yhteydessä tarvitaan säännökset siitä, millä tavoin Suomessa tunnustetaan toisessa maassa tehty nimipäätös.

2.9 Taloudelliset ja muut vaikutukset

Väestörekisterikeskuksen mukaan jos ilmoituksenvaraisia nimenmuutosmahdollisuuksia lisätään nykyisestä, tämä tulee aiheuttamaan muutoksia väestötietojärjestelmän tietojen ylläpitosovelluksiin sekä ja tietojen luovutussovelluksiin ja pakottaa myös rakentamaan kansalaisille jonkin menettelyn (lomakkeita, sähköinen ilmoitusmenettely), jolla he voivat ilmoitukset tehdä. Näistä tietojärjestelmämuutoksista aiheutuu Väestörekisterikeskukselle kustannuksia, jotka tulee ottaa huomioon hallituksen esityksen taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa. Uusista säännöksistä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten määrää voidaan kuitenkin arvioida vasta, kun tieto esityksen sisällöstä on riittävän tarkalla tasolla selvinnyt.

Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus toteaa, että jos kaksiosaisen sukunimien käyttö lapsille ja puolisoille sallitaan, aiheuttaa tämä tarpeen muuttaa Kirkon jäsentietojärjestelmää. Siten mahdollisen nimilain muutosehdotuksen yhteydessä on vaikutusarvioinnissa otettava huomioon myös kirkon jäsentietojärjestelmän muutostöistä aiheutuvat kustannukset.

LIITE

Lausunnon antaneet tahot (yhteensä 32 lausunnonantajaa):

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Sisäministeriö
Valtiovarainministeriö

Helsingin hallinto-oikeus
Pohjois-Suomen hallinto-oikeus

Lapsiasiavaltuutettu
Maahanmuuttovirasto
Nimilautakunta
Patentti- ja rekisterihallitus
Poliisihallitus
Tasa-arvovaltuutettu
Väestörekisterikeskus
Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus

Itä-Suomen aluehallintovirasto, maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö
Hämeen maistraatti, Lahden yksikkö
Länsi-Suomen maistraatti, Pietarsaaren yksikkö
Pohjois-Suomen maistraatti, Kajaanin yksikkö
Uudenmaan maistraatti, Helsingin yksikkö

Helsingin yliopiston almanakkatoimisto
Kotimaisten kielten tutkimuskeskus
Ritarihuone
Suomen sukuhistoriallinen yhdistys ry
Suomen sukututkimusseura

Lastensuojelun Keskusliitto ry
Miesjärjestöjen Keskusliitto ry
Monimuotoiset perheet -verkosto
Naisjärjestöjen Keskusliitto ry
Seta ry
Trasek ry
Vapaa-ajattelijain Liitto ry
Yhden Vanhemman Perheiden Liitto

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-519-5 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi